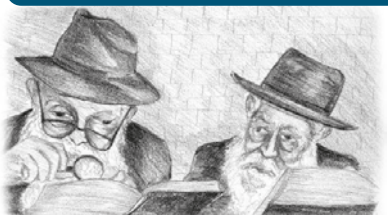
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת מטות ■ כ"א תמוז ה'תשפ"ב ■ 20.07.2022 ■ גליון מס' 693

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

"בעד חיים"

/ הרב יהושע פפר - עורך ראשי, כתב-העת "צריך עיון"

ביטול פסק הדין רו נגד וויד בארה"ב עורר תרעומת רבה ברחבי העולם הליברלי, כאשר יהודים שומרי מצוות רבים מצטרפים לקול הנהי ונתלים בכך שהיהדות מקלה בהלכות הפלה יותר מהנצרות הקתולית. כניעה זו למחנה תומכי ההפלות מחמיצה את עומק הויכוח ומאיימת על איבוד ממד הקדושה בחיי האדם.

הפיכת פסק-הדין רו נגד וייד משנת 1973 אינה דבר של מה בכך. זכותן של נשים לבחור לבצע הפלה, והאיסור המקביל על מדינות ארה"ב לחוקק חוקים נגד הפלות בשלבים מסוימים של ההיריון, הפכו זה כמה עשורים להיות מובנים מאליהם. דורות גדלו על התפיסה הפשוטה של "זכות האישה על גופה" המעוגנת בזכות חוקתית לפרטיות, ולפתע, אחרי חמישים שנה, הכריע בית המשפט העליון (בפסק-דין דובס החדש) כי הזכות להפלה אינה יותר זכות חוקתית פדרלית. ותהם כל העיר. אנשים יצאו לרחובות בהפגנות, חלקן אלימות. פוליטיקאים ואנשי ציבור, נשיאי מדינות ואושיות תרבות הרגישו מחויבים להגיב - ברובם המכריע נגד ההחלטה. איש לא נותר אדיש. מרתק לבחון את תגובתם של ארגונים יהודיים שונים - איגודי רבנים, ארגוני רווחה, תאים פוליטיים ונציגי קהילות. ברובה הברור, יהדות ארצות הברית יצאה בחריפות נגד הפסיקה החדשה. "היום זה הזמן להתאבל", אמרה מנכ"לית המועצה הלאומית של נשים יהודיות (NCJW, ארגון לזכויות נשים שנוסד בשנת 1893) עם היוודע דבר ההחלטה. "בהמשך נצא לפעולה". דבריה שיקפו את דעתה של היהדות הלא-אורתודוקסית בכללותה, על ארגוניה, מוסדותיה ודמויותיה המובילות, שהביעה זעזוע ושאט נפש מההחלטה והבטיחה להילחם בה בכל דרך אפשרית. כל זה אינו מפתיע במיוחד. ברור שקבוצות יהודיות שעולמן הערכי מעוצב על-ידי התפיסות הליברליות של המאה ה-21 יצדדו ב"זכות האישה על גופה" ולא בזכות העובר לחיים והאיסור המקביל על הפלות. אך מה אמורה להיות גישתנו, גישת היהדות שומרת המצוות, הדתית והחרדית? במאמר זה אבקש לטעון כי עלינו, יהודים שומרי מצוות, לתמוך נחרצות בביטול זכותה האבסולוטית של אישה להפלה. האיסור התורני על הפלות אינו אמנם קיצוני כמו זה הקתולי, אך אל לנו להתייחס לוויכוח דרך הפריזמה הצרה של גדרי ההלכה. מדובר בעימות עמוק בין שתי השקפות עולם שהשלכותיו משתרעים על תחומים רבים של החיים. בוויכוח זה, אין ספק שיהודים מאמינים נמצאים בצד המכונה "פרו-לַייף" - בעד החיים.

"האם אנחנו "בעד בחירה" או "בעד חיים"? במילים אלו ממוסגר הדיון סביב הפלות בארה"ב: המחנה התומך בזכות להפיל מכונה "pro-choice", ואילו המחנה היריב התומך באיסור על הפלות מכונה "pro-life". על-פניו, ניתן להזדהות עם שני הערכים המתחרים. בתור יהודים שהתורה יקרה להם ותופסת מקום מרכזי בחייהם, יש להכיר בכך שהוויכוח בין המחנות הניצים אינו ויכוח צר ותמים בין שני ערכים חשובים. לעומקו של דבר, מדובר במלחמה על כל הטוב והמקודש לנו. המחנה שטוען "בעד בחירה" מבקש להכחיד את הקודש מן העולם, חלילה. מהצד האחד, כמובן שאנחנו תומכי חיים, כפי שמשתקף באיסור ההלכתי על ביצוע הפלות. הרמב"ם (הלכות רוצח פרק א, הלכה ט) מבאר כי הסיבה שמותר להפיל עובר במצב שהוא מסכן את חיי אימו היא מעמד העובר של "רודף" - מי שמאיים על חיי הזולת. אלמלא מעמד זה, משתמע מדברי הרמב"ם כי הריגת העובר תיחשב לאיסור רציחה. כך אמנם נקט הרב משה פיינשטיין זצ"ל בתשובה מפורסמת בעניין הפלות: וברור ופשוט כדכתבתי הלכה הברורה ע"פ רבותינו הראשונים המפרשים והפוסקים ממש שאסור בדין רציחה ממש כל עובר בין כשר בין ממזר בין סתם עוברים ובין הידועים לחולי תיי-סקס שכולן אסורין מדינא ממש, ואין לטעות ולסמוך על תשובת חכם זה.[1]

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

ההתנתקות של בני גד וראובן
בקשתם של בני גד ובני ראובן: "אל תעבירנו את הירדן" נחשבה על ידי...
המשך בעמ' 4

נקמת בני ישראל
לאחר נפילת עם ישראל בחטא בנות מואב, על פי עצתו של בלעם...
המשך בעמ' 5

שו"ת קיץ
מעשה בסיר, גוי, וחנות כלים בעיר בני ברק
המשך בעמ' 6

סיפור לשבת
קללת הצדיק הנסתר
הגאון רבי חיים חייקל מילצקי זצ"ל (אביו של, יבדל"ח, הדיין רבי משה...
המשך בעמ' 9

שביבים
■ *קנו עולמם בשעה אחת*
■ *השטיבל*
המשך בעמ' 9

תכלית מלחמת ישראל במדין
"נקום נקמת מדין אחר תאסף אל עמך" שואל רבינו אור החיים הקדוש...
המשך בעמ' 12

מקצת שבחו
חכם בן ציון אבא שאול נולד בירושלים בכ"ט בתמוז תרפ"ד (1924), בן בכור...
המשך בעמ' 13

בין פוסקי ההלכה יש דעות המקלות יותר מהרב פיינשטיין, ואינן מגדירות את האיסור בתור "רצח",[2] ומכאן צומחת אפשרות להרחיב את גבולות ההיתר מעבר למקרה הבודד של סכנת חיי האם. ואולם, לכל הדעות קיים איסור הלכתי על ביצוע הפלה כאשר אין לכך הצדקה של נסיבות חריגות ואף קיצוניות.[3] חומרת האיסור משתקפת בכך שלפי דברי הגמרא (סנהדרין נז, ב) אינו-יהודי ההורג את העובר מתחייב בנפשו - וברור אפוא שקיים איסור גם ליהודים (סנהדרין נט, א).מהצד השני, נדמה שאנחנו גם "בעד בחירה", ובוודאי בעד "חופש בחירה". באופן כללי, התורה דורשת מכל אדם לקחת אחריות אישית על מעשיו. בהקשר של הבאת קרבן על החטא, למשל. רק במקרים בודדים מעבירה התורה את האחריות על המעשים לבית הדין שעליו הסתמך האדם, ואינה מטילה את האחריות עליו באופן אישי.[4] הכלל הוא שכל אדם אחראי על עשיית הישר והטוב, ותירוצים כמו "ככה נהוג" או "הרב שלי אמר" אינם קבילים. התורה אמנם מתייחסת ליהודים בתור עם - העם זוכה לטוב כשהוא הולך בדרך ה' ונענש כשהוא חוטא[5] - אך יש גם הכרה ברורה בחלקם של יחידים ובאחריותם האישית בתוך העם.[6] ככה בוודאי עולה מתוך דברי חז"ל במקומות רבים, שהדגישו את הממד הפרסונאלי של קיום התורה והמצוות,[7] ובהמשך לקביעת "לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי" אף קבעו כי "כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר 'בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם'" (סנהדרין ד, ה). כלומר, החינוך היהודי דורש מכל אחד ואחד לקיים בעצמו את צו הכתוב "וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תִּחְיֶה אַתָּה וְזַרְעֶךָ" (דברי ל, יט). אנחנו אמנם בעד "בחירות נכונות", בחירות שהינן בהתאם לרצון התורה, אך קודם כל עלינו להיות "בוחרים" - מוכנים ליטול אחריות על עצמנו. בהקשר הזה אנחנו "בעד בחירה".

נוסף על כך, בכל הנוגע להפלות ההלכה היהודית אינה תואמת את הדוקטרינה הקתולית האוסרת על ביצוע הפלות גם במקרים קיצוניים (ולפי כמה דעות אפילו כאשר קיימת סכנה לחיי האם),[8] וללא הבחנה בין הריון מוקדם (קודם לארבעים יום) לבין הריון מאוחר. בשאלות הקשות הבאות בפניו, על פוסק ההלכה להתייחס ברגישות ובהבנה למצוקת האישה, ולבחון מה אפשרי ומה נכון בנסיבות העניין. בקרב מדינות ארה"ב, ניתן אפוא לטעון בעד "גישת הבחירה" מתוך חשש שמדינות יחוקקו חוקים האוסרים הפלות גם כאשר ההלכה מתירה (או אפילו מחייבת) אותן.

נראה שדילמה זו הביאה קבוצות אורתודוקסיות, ובראשן ה-OU - כנראה הגוף החשוב ביותר בקרב היהדות האורתודוקסית בארה"ב - להוציא הודעות ניטראליות ביחס להחלטת בית המשפט. ה-OU הצהיר כי "האיחוד האורתודוקסי אינו יכול להתאבל ואף לא לחגוג את הדיווחים אודות סבירות של הפיכת פס"ד Roe v Wade על-ידי בית המשפט העליון",[9] בנימוק שמצד אחד יש לאפשר הפלות במצב של סכנת חיים לאם, ומנגד אין לאפשר "הפלות לפי הביקוש". האיגוד היהודי לקשרי קהילה בוושינגטון (JCRC), המאגד מוסדות וארגונים מכל קצוות הקשת היהודית, הלך צעד קדימה כשהוא מביע "תסכול וצער עמוק" מההחלטה ומגנה אותה בחריפות.[10]

"למי שיש את הכוח הפיזי ליצור, להזין ולהעניק חיים יש גם את הכוח להחליט האם ומתי הזמן הנכון לעשות זאת". במילים אלו הביע "איגוד הנשים הרבניות" (WRN) את התנגדותו להחלטת בית המשפט העליון ותמיכתו בזכות האישה להפלות. הנשים הרבניות אף הרחיבו: "ההחלטה שוללת מבני אדם בהריון [pregnant people] את הסוכנות על גופם ואת היכולת לקבל החלטות קריטיות לחיים".[11]

בדיון בסנאט של ארה"ב אודות הפלות בעקבות פס"ד דוֹבס, הסנטור הרפובליקני ג'ון קורנין (טקסס) שאל את פרופ' קיארה ברידג'ס, עדה מטעם המפגלה הדמוקרטית, אם היא מסכימה שיש ערך לתינוק שטרם יצא לאוויר העולם. במקום לענות על השאלה, תשובתה עסקה באדם שנושא את העובר: "אני מאמינה שיש ערך לבני אדם בעלי מסוגלות להריון ["people with a capacity for pregnancy"], וכי ראוי שתהיה להם שליטה על חייהם". כשהסנטור שאל אותה מדוע היא אינה עונה על שאלתו, היא הגיבה שהיא בחרה לענות על שאלה חשובה יותר. גישת הבחירה האינסופית, החודרת אלינו דרך שלשה ערוצים מרכזיים - המדיה, התרבות, והאקדמיה - מנוגדת עקרונית לתורה ולערכיה. אסור לנו להעניק לה לגיטימציה. בעיקר, היא מנוגדת למה שאנו מכנים "קדושה".

דברי ברידג'ס הם אולי קיצוניים, אך הם משקפים היטב את הבסיס העקרוני לגישת "בעד בחירה" של תומכי ההפלות. אפשר לסכם את הטיעון היסודי של המחנה באופן תמציתי ופשוט: לכל אדם זכות מלאה על גופו; העובר הינו חלק מגוף האישה; מכאן שיש לאישה זכות מלאה לביצוע הפלה.

מדובר בהלך רוח המבכר את האוטונומיה האישית על פני כל ערך אחר - ומכאן שאין לראות את הוויכוח בין pro-life לבין pro-choice בתוך המסגרת הצרה של הפלות. בפועל, מדובר במחלוקת חובקת עולם על ערכי היסוד של החברה האנושית. ניתן להדגים את הנקודה באמצעות ארגון "הורות מתוכננת" (Planned Parenthood), שלצד היותו ספק ההפלות הגדול בארה"ב הוא אף מהווה שחקן מרכזי בקידום מדיניות פרוגרסיבית במגוון נושאים: טיפולים להמרת מין, חינוך מיני מתירני לילדים, אג'נדה פמיניסטית רדיקלית, ועמדות שמאל נוספות בשלל סוגיות ציבוריות (הפרדת דת ומדינה, מהגרים בלתי חוקיים, ועוד). כפי שהדגימה פרופ' ברידג'ס, התמיכה בהפלות בארה"ב של היום -בוודאי בצדדים הקיצוניים של המחנה - מזוהה כמעט אוטומטית עם אמונה שגברים יכולים להיכנס להריון. אם "בעד בחירה" אז עד הסוף. ים של דיו נשפך על גדרי הקדושה, מהותה ומאפייניה, ולמרות זאת ניתן לסכם את עיקרה במילים ספורות. חיי קדושה הם חיים המשתפים את הא-לוהים בחיינו. חיים שיש בהם שגב, שיש בהם דבר-מה שעומד מעל ומעבר לארציות הפשוטה המשותפת לאדם ולשאר בעלי החיים. אותה עליונות, שגב, רוממות, א-לוהיות - היכולת של האדם להתעלות מעל למצב האנושי - היא היא הקדושה. התורה כולה מכוונת אותנו לחיות חיים נעלים, מרוממים, ומכאן שכל עניינה הוא קדושה: וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שמות יט, ה-ו) עיקרון הקדושה מקעקע את היסודות שעליהם מושתתת עמדת "בעד בחירה". בנוגע לביצוע הפלה, שני היסודות הראשונים של הטיעון בעד הפלות סותרות את עיקרון הקדושה. חז"ל מכחישים בפירוש את היסוד השני, "העובר הינו חלק מגוף האישה", כשהם קובעים כי "שלושה שותפים יש ביצירת האדם: הקב"ה, אביו ואמו".[12] הקב"ה

שותף ביצירת העובר. יש בו קדושה, ולא ניתן לומר שהוא פשוט "חלק מגוף האישה". גם ביחס ליסוד הראשון, "לכל אדם זכות מלאה על גופו", עיקרון הקדושה ימתן את האבסולוטיות של הקביעה. כפי שמסבירים פוסקי ההלכה,[13] אין האדם רשאי לפגוע בעצמו מפני שאין לו "בעלות" על גופו: הגוף ניתן לנו מאת ה', יש בו קדושה, ועלינו להתייחס אליו בהתאם. במובן רחב יותר, חיינו מלאים בקדושות - קדושת האדם, קדושת העם, קדושת הארץ, קדושת המשפחה, קדושת הנישואין, קדושת הזמן, קדושת המצוות - המכתיבות לנו אורחות חיים ומכוונות את בחירותינו והכרעותינו. הקדושה אינה יכולה לדור בכפיפה אחת עם הזכות האבסולוטית לבחור כפי שהיא מקודמת על-ידי מחנה הבחירה. הרעיון המכונן של המחנה הוא העדר קדושה: זכותה של האישה ושל כל אדם לבחור הוא מוחלט, בלי קשר לגבולות הקודש. בחירות אלו אינן אישיות בלבד, אלא ציבוריות: כולנו מחויבים להן ועל כולנו להעניק להן לגיטימציה והכלה. אסור לנו להיות שותפים לכך. גם אם איננו סבורים שחוקי הקודש ומשפטיו אמורים להפוך לחוקה מדינית - לא זו של מדינת ישראל, ובוודאי לא זו של ארה"ב - אל לנו לסלק את ידינו מהעימות הציבורי. לוויכוח הער המתנהל היום יש השלכות ערכיות ותרבותיות עמוקות המשליכות בהחלט גם עלינו, לצד ההשלכות במישור המשפטי. במאבק בין המחנות, עלינו לצדד בבירור בצדו של הקדושה. אפשר בהחלט להבין את הנטייה היהודית להישאר "ניטראלי". הניטראליות היא אינסטינקט גלותי מובהק הנובע מצורך "להיות בסדר עם כולם". בתור גולים חלשים ופגיעים בארץ לא להם, יהודים לאורך ההיסטוריה נמנעו, ככל שהייתה אפשרות, מהבעת עמדות חדות כלפי חוץ: שיקולי רווח מול הפסד נטו לכך באופן מוחלט. כך נקטו חלק מהארגונים הרבניים בארה"ב בפרשיית רו' נ' וייד, וכאמור - ניתן להבין מדוע. ואולם, אסור להתעלם מהמחיר של הימנעות זו. השתיקה מבלבלת. ההימנעות מנקיטת עמדה ברורה בין שני המחנות, "מחנה החיים" מול "מחנה הבחירה", מעבירה מסר של סובלנות כלפי הגישה לפיה אוטונומיית האישה על גופה מתירה את מעשה ההפלה, וכלפי כל המשתמע מכך בסוגיות רבות, כפי שהדגשתי לעיל. בזמן האחרון נחשפתי לנשים דתיות ואפילו חרדיות שנושא זה, לצד נושאים מקבילים המדגישים את המתח בין ערכי המודרנה והפוסט-מודרנה לבין עמדת התורה, לוקים בטשטוש מוסרי והלכתי עמוק. יש כאלה שהביעו הזדהות מלאה עם "זכות האישה על גופה", ואחרים שאימצו את אמרתה הידועה של בֶּלוּ גרינברג, "Where there's a rabbinic will, there's a halachic way", ובפרפרזה לעברית: "אין דבר הלכתי העומד בפני הרצון הרבני". כלומר, אין קדושה והכל תלוי בנו. הכול אפשרי.

לא בדרך זו תהיה תפארתנו. בחסדי שמיים, מצבנו היום, בוודאי בישראל אך גם בחו"ל, אינו מחייב אותנו לדבוק בניטראליות ולספוג את מחיריה המאמירים. יש אפוא לשבח את "אגודת ישראל של ארה"ב", ששיבחה את ההחלטה לבטל את פס"ד רו' נ' וייד וסיימה את הצהרתה בתפילה "שההחלטה תהווה מקור השראה לאמריקנים כולם להעריך את השאלה הגורלית המוסרית של ביצוע הפלות ולחבק תרבות החוגגת את החיים", וכן את "הקואליציה למען ערכים יהודיים" שהדגישה את המשקל העצום של קדושת החיים בתורה וביהדות. לטעמי, כפי שניסיתי לבאר, יש להדגיש את האופי הרחב יותר של המאבק, שממנו נגזר גם החובה להביע עמדה נחרצת. עידן הניטראליות נבעה ממצב של גלות, בהתאם לתיאור הכתוב: "מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין תּוֹרָה" (איכה ב, ט). כעת הזמן לתורה - לתורה ולקדושה.

1 - שו"ת אגרות משה, חושן משפט חלק ב, סימן סט.
2 - ראו בשו"ת חוות יאיר, סימן לא, שהבחין בין "איש" לבין "אדם" בדעת הרמב"ם, ובשו"ת נודע ביהודה, תנינא, חושן משפט סימן נט שהשווה את דין העובר לבין "טריפה".
3 - הדעות המקלות מתבססות, בין היתר, על דעתו של הרב אליעזר ולדנברג זצ"ל; ראו שו"ת ציץ אליעזר, חלק ט סימן נא, "קונטרס רפואה במשפחה" פרק ג; שם, חלק יג, סימן קב; ועוד מקומות. ראו גם בדברי הרב עובדיה יוסף זצ"ל, שו"ת יביע אומר ח"ד, אבן העזר סימן ח.
4 - ראו בכך בהוריות ב, ב, וברמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה, שם.
5 - ראו במאמרי "יחיד או קהילה - מהו "הבייסיק" שלנו" צריך עיון (אייר תש"פ), שבה דנתי במרכזיות של הצד הלאומי של התורה: https://iyun.org.il/sedersheni/charedi-basics.
6 - דוגמה אחת לכך נמצאת בישעיהו נו, שם הסריס מגיע אל הקב"ה בטענה שהוא "עץ יבש" - כלומר, שאין לו המשכיות אישית. התורה מבטיחה שעל-ידי שמירת הברית גם הוא יזכה להמשכיות, "יד ושם".
7 - בהקשר של לימוד התורה והבנתו ראו בשמות רבה (כח, ו): "דבר אחר 'וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר' - אמר רבי יצחק מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני שכן משה אומר להם לישראל (דברים כט, יד) כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום. עמנו עומד היום אין כתיב כאן אלא עמנו היום אלו הנשמות העתידות להיבראות שאין בהם ממש שלא נאמרה בהם עמידה שאע"פ שלא היו באותה שעה כל אחד ואחד קבל את שלו". עוד מצאנו בתלמוד הירושלמי (סנהדרין ד, ב) כי שהתורה לא ניתנה "חתוכה" כדי "שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט לפנים טהור" - כדי לאפשר ריבוי פרשנויות של אנשים שונים, שכל אחד יבין בדרכו. בהקשר של קיום מצוות להאריך באיזון בין האפשרות של כפייה על המצוות לבין הרצון לאפשר בחירה חופשית לכל אדם, ואין כאן מקומו.
8 - בימים האחרונים הגיע לחדשות מקרה של ילדה בת 10 שנכנסה להריון במדינת אוהיו, ואולצה לעבור למדינה אחרת כדי לבצע הפלה. בלי לקבוע מסמרות, נדמה שרוב פוסקי ההלכה היו מתירים הפלה במקרה דומה.
9 - ההצהרה, שניתנה בעקבות הדלפת הטיוטה של פסק-הדין, מופיעה באתר הרשמי של האיחוד האורתודוקסי:
https://www.ou.org/news/statement-by-the-union-of-orthodox-jewish-congregations-of-america-on-us-supreme-courts-potential-overturning-of-roe-v-wade.
10 - ראו כאן:
https://jcouncil.org/statements/jcrc-condemns-supreme-court-decision-overturning-roe-v-wade
11 - https://womensrabbinicnetwork.org.
12 - נידה לא, א.
13 - ראו בשולחן ערוך, חושן משפט, סימן תכ, סעיף לא; רדב"ז, הלכות סנהדרין פרק יח, הלכה ו; שולחן ערוך הרב, הלכות נזקי גוף ונפש, סעיף ד; ועי' גם הרב שלמה זוין, לאור ההלכה, עמ' שיח-שלה; הרב שאול ישראלי, התורה והמדינה ה-ו עמ' קז; ז-ח עמ' שלא-שלו.

ההתנתקות של בני גד וראובן

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בקשתם של בני גד ובני ראובן: "אל תעבירנו את הירדן" נחשבה על ידי משה ל"תרבות אנשים חטאה", מה היה חטאם בבקשתם זו? לכאורה החטא היה שלא רצו לעבור את הירדן ולהתיישב בארץ ישראל המערבית, אבל העיון בפרשה מראה לנו שלמשה לא הייתה בעיה היכן יתגוררו שני השבטים, שהרי לבסוף התאפשר להם להתיישב בארץ הגלעד - ואם כך מה היה חטאם? לא בחנם מספרת לנו התורה: "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאוד", מפני שהעובדה הזו היא שגרמה לבקשתם של שני השבטים שלא לעבור את הירדן, ועל כך הייתה הקפדתו של משה - וכל כך למה? בני גד ובני ראובן היו מסודרים מבחינה כלכלית, ואילו באותה העת היו עם ישראל באמצע הדרך, בדרכם לארץ ישראל כשעדיין לא הגשימו את כל שאיפותיהם, אבל כל זה כאילו לא נגע לשני השבטים, הם היו עסוקים בדאגה לעתידם הכלכלי תוך התעלמות מהיעוד הכולל של האומה. תופעה דומה לזו מתרחשת בתקופתנו שאותה צפה הראי"ה מראש וכתב עליה בספרו "אורות" [עמ' פד]: ש"השלוה הגשמית שתבוא לחלק מהאומה אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ, השאיפה לאידיאלים נשאים וקדושים תחדל וממילא ירד הרוח וישקע". התהליך הזה של נטישת האידיאלים האישיים והלאומיים, בעבר ובהווה, הוא תוצאה של שקיעת האדם בהישגים חומריים ורדיפה אחר שפע חומרי.

רכישת רכוש כשלעצמה אינה שלילית, יש לבחון אותה לטוב או לרע על פי שני מדדים: א. איך העושר הגיע לאדם, ב. לאיזו מטרה הוא משתמש בו. שהרי אבותינו אברהם יצחק ויעקב היו בעלי רכוש רב כמו שכתב הראב"ע [שמות כא ב] "ומקנה רב היה לאברהם גם ליצחק גם ליעקב". והעושר הרב לא זו בלבד שלא פגע בעולמם הרוחני והמוסרי של האבות אלא אף סייע להם לעבוד בהם את ה'. גם ריה"ל בספרו הכוזרי [מאמר ב ג] סובר ש"מיעוט רכישת קניינים אינו עבודת האלוקים אצל מי שהרכישה מזדמנת לו בלא יגיעה ואינה מבטלת אותו מלימוד החכמה ומן המעשה הטוב, ובייחוד אם אדם זה מטופל בבנים, ומאוויו להוציא ממונו לשם שמים", להיפך -כותב ריה"ל- "לאיש כזה ריבוי הרכישה נכון יותר". אבל לא כך נהגו בני גד ובני ראובן בעושרם ונתקיים בהם הכתוב: "עושר שמור לבעליו לרעתו" כי העושר שלהם היה הסיבה לכישלונם, וכך תיארו זאת במדרש [תנחומא מטות ח]: "וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים הרבה, והיה להם מקנה גדול, וחבבו את המקנה, וישבו להם חוצה לארץ ישראל, לפיכך גלו תחלה מן השבטים, שנאמר ויגלם לראובני ולגדי" [דה"א א, ה כו], "מי גרם להם, על שהפרישו עצמן מן אחיהם בשביל מקניהם, ומנין? ממה שקראו בענין: ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד". והנה ההסתנוורות שלהם מהעושר שיבשה אצל שני השבטים את סדרי העדיפויות שלהם, ועל כך אמרו חז"ל: "לב כסיל לשמאלו - אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, שחבבו את ממונם יותר מהנפשות, שהם אומרים למשה תחילה: 'גדרות צאן נבנה למקננו פה', ורק אח"כ מוסיפים: 'וערים לטפנו'. אמר להם משה: (דבריכם) אינם כלום, אלא עשו את העיקר תחילה: 'בנו לכם ערים לטפכם' ואחר כך: 'וגדרות לצאנכם'".

ואכן העדפת הרכוש על הדאגה לטיפול בבנים היה כישלון אישי של שני השבטים, אבל לא זה מה שהטריד את משה, הדאיגה אותו הסכנה ברמה לאומית שעלולה לגרום ההתנהלות הזו של שני השבטים, הוא ראה כאן תחילתו של תהליך התנתקות, כאשר חלק מן העם לא אכפת לו מה מתרחש עם חלק אחר של העם, כשהחלק המבוסס של העם מרוצה מעצמו בתחושה ובאשליה שכאילו פתר את הבעיות שלו, שהרי יש לנו מקנה רב עצום מאוד, יש לנו ארץ מקנה, אנחנו ב"ה מסודרים, מה לנו אחריות לאומית, אל יטרידו אותנו בנטל שותפות גורל של שאר העם היהודי, כשאני את נפשי הצלתי, ועל כן טוב לנו שאנחנו פה והם שם. זו היתה ההתנתקות של בני גד ובני ראובן והיא דומה להתנתקות המתרחשת כיום בחברה הישראלית, שחלק מהחברה מנתקת את מדינת ישראל מארץ ישראל, אבל ההתנתקות אינה מסתיימת בכך, את תוצאותיה אנו רואים גם באי-האכפתיות של תושבי "מדינת תל אביב" מאחיהם שבפריפריה או תושבי יש"ע. מפני האפשרות הזו חשש משה כשבאו אליו בני גד ובני ראובן ואמרו לו: "אל תעבירנו את הירדן". בבקשתם זו ראה משה סכנה שמהלכה יביא לקרע בעם, שהיא תשפיע לרעה על האחווה והערבות ההדדית בין כל חלקי העם, ועל זה הוא הוכיח אותם. ורק אחר ששני השבטים התחייבו בפני משה: "לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו" ועוד הוסיפו ואמרו: "נחנו נעבור חלוצים", שהם הצהירו אמונים לאחדות העם והסירו כל חשש מכוונת ההתנתקות ותחלואיה, ורק אחרי ההתחייבות הזו הסכים משה לאפשר להם, לאחר שימלאו את התחייבותם זו, להתיישב לבסוף מעבר לירדן.

נקמת בני ישראל

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה הריני כפרת משכבה

לאחר נפילת עם ישראל בחטא בנות מואב, על פי עצתו של בלעם הרשע. מתבקש משה ע"י הקב"ה לקחת אלף איש מכל שבט, כדי לנקום את נקמת בני ישראל מאת המידינים. למרות שמי שהכשילם בפועל היו המואבים, הנקמה האמתית שייכת במסיתים - ובוודאי שהם התעברו על ריב לא להם[1].

ואילו הנקמה במואבים מתעכבת משתי סיבות - האחת היא שהם פעלו מלכתחילה מתוך עמדת התגוננות, ואין להעניש אותם על כך. ובנוסף עתידה רות המואביה לצאת מאומה זו, ולאחר דור גם נעמה העמונית - ולכן לא ניתן לפגוע באומות אלו כעת[2].

ולמעשה ישנם שני אופנים כיצד לנקום נקמה שלמה באומות - בדרך של כילוי, או ע"י הכנסתם לכלל ישראל בגיור של אמת. ואף גר עמלקי יוכשר לכך, וכפי שפסק הרמב"ם[3].

כיון שכל אותם שנים עשר אלף חלוצי הצבא שבישראל היו כשרים, ובלא שום דופי[4]. הם השאירו את נשות מדין בחיים, מעין דין אשת יפת תואר. וחשבו בזה להביא אותן לכלל גרות בישראל.

כל החשבון הזה יכול להתאים באם הייתה זו נקמה מאת ה' בלבד - שכל הקם על ישראל כאילו קם על הקב"ה[5], וכך אכן הציג זאת משה בפניהם. אך הקב"ה הדגיש בתחילה למשה שזו 'נקמת בני ישראל', ולכן אין נחמה בהבאת גרים כי אם בהריגת המחטיאים כולם[6]. ורק בת שלא הגיעה עדיין להיות ראויה לביאה[7], ניתן לקחת אותה ולפעול עמה בגירות או בעבדות.

ולמעשה כיוון שטרם הוכשרה השעה, לא היו ראויות להישאר מהן כלל. ורק שתי הפרידות הטובות שבמואב ועמון, הן אלו הראויות להיכנס לכלל ישראל לסוף כמה דורות.

מכיוון שכך הוא - נקמת משה זו, היא אכן הפעולה שיוצרת את אפשרות המשכיות הנהגתו בדורות הבאים. שמשה הגואל הראשון פועל כעת, את עניין הופעת מלכות דוד ושלמה. כשרות המואביה היא אמה של מלכות - סבתו של דוד המלך. ונעמה העמונית היא אשת שלמה המלך, בונה המקדש - ובנם רבחעם המלך הינו אחרון הנולדים בירושלים השלימה, טרם חלוקת המלכות בישראל[8].

את הדבר הזה ביקש בלעם למנוע, כשחפץ להחטיא את ישראל בשיטים. מתוך מחשבה שבדרך זו לא יוולד מושיען של ישראל, כשינקמו בני ישראל במואב שהציקו להם. וכנגד זה מבקש הקב"ה ממשה שלא לפעול כעת מול מואב, אלא רק מול מדין - הארץ בה הוא גדל והפך לאיש[9].

ובכך מתחדש דבר שלא היה אף בזמן מכות מצרים, אז לא הותר למשה לפגוע במי שנתן לו חסות - היאור ועפר הארץ. ואילו כאן משה הוא הפועל בהוצאת נקמת מדין מאת בני ישראל, יחד עם פנחס הבא לנקום נקמת זקנו - יוסף, שנמכר ע"י המדינים למצרים[10].

ובכך התגלו שני עניינים סותרים - נקמת ישראל ונקמת ה'. בעוד שנקמת ישראל היא חלקית, ע"פ הנצרך - נקמת ה' היא עד לכלה. ולכן לא ניתן להחיות נפש מאת המדינים, אך גם לא ניתן לגעת במואבים.

את הסוד הזה הנחיל בסוף ימיו - דוד המלך לשלמה בנו. כשמסר לו את משפט המלוכה - שלא לנקום מאת מי שיתכן ויזדקק לו בעתיד. שכן אי הריגת שמעי בן גרא בזמן בריחת דוד מאבשלום, הביאה לכך שראה ה' בעוניו של דוד והשיבו אל מקומו[11]. ואילו היה דוד הורגו, יתכן ומידת הדין הייתה תופסת אותו על כך. ושלמה אכן מיישם זאת, כשנמנע מלהרוג את ירבעם בן נבט - למרות שברח לארץ מצרים, מקום מגורי חותנו. ובדבר הזה הוא השאיר ניר לבית דוד, שלא תאבד ממנו המלוכה לגמרי[12].

כוח זה היה גם ברות המואביה, שהלכה אחר בועז ולא אחר הנערים. שכן היא ידעה שתפקידה הוא להקים שם בישראל, כהמשך לבית יהודה ובית ישראל. ורק בועז בן בנו של פרץ, הוא המוכשר לכך. ובזה שדבקה בו רות - היא הביאה ברכה לכל ישראל בהצמחת קרן לבית דוד.

על זה התנבא בלעם לפני אבי אביה של רות - בלק בן ציפור. שעתיד להיוולד מושיע לישראל שיתחיל בקרקור בני שת - ומואב בתוכם[13]. אך רק בן בנו - מלך המשיח, יהיה זה שישלים את המלאכה באחרית הימים[14].

וכשם שישראל נתנו שכר שלם לבלעם - כשהרגוהו בחרב[15]. כך כל מי שפעל עם א-ל, יבוא ויטול שכרו[16]. כשייתן הקב"ה לכל מסית ומדיח את עונשו, כשלא בא לעזרת ישראל. ומוציא הקב"ה חמה מנרתיקה בתקופת תמוז, לבחון בכך את האומות המורדות[17]. ומתוך כך באים לכדי 'ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו - והיתה לה' המלוכה'[18].

כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה[19].

1 - **מאת המדינים** ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא (דברים ב) אל תתגר בם מלחמה אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם - רש"י במדבר לא, ב

2 - ד"א מפני ב' פרידות טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית - שם

3 - כל הגוים כולם כשיתגיירו ויקבלו עליהם כל המצות שבתורה וכו' הרי הן כישראל לכל דבר - רמב"ם הלכ' איסורי ביאה פי"ב, הי"ז

4 - **ויקחו את כל השלל וגו'** מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל השלל וגו' ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר הרחלים וגו' אף אנשי המלחמה שביך כולם צדיקים - רש"י במדבר לא, יא

5 - **נקמת ה'** שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב"ה - שם, ג

6 - **ויקצף משה** ר"ל כי פקודי החיל דנו שדינו כמו ביתר מלחמות שאינו מז' עממין שכתוב רק הנשים והטף וגו' תבוז לך, ועז"א שפינחס אמר כשם שהפקדתנו כן עשינו, רק משה אמר שזה אינו דומה ליתר מלחמות שהם גרמו עקר המלחמה וזה היה בעצת בלעם וא"כ לא היה ראוי להחיותם - מלבי"ם במדבר לא, יד- טו

7 - **וכל אשה יודעת איש** (ובמות ס) ראויה להבעל אף ע"פ שלא נבעלה ולפני הציץ העבירום והראויה להבעל פניה מוריקות - רש"י במדבר לא, יז

8 - ורחבעם בן שלמה מלך ביהודה בן ארבעים ואחת שנה רחבעם במלכו ושבע עשרה שנה מלך בירושלם העיר אשר בחר ה' לשום את שמו שם מכל שבטי ישראל ושם אמו נעמה העמנית - מלכים א יד, כא

9 - ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו - רש"י במדבר כב, ד

10 - ד"א שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנא' (בראשית לז) והמדינים מכרו אותו (סוטה מ) - שם לא, ו

11 - אולי יראה ה' בעוני [בעיני] והשיב ה' לי טובה תחת קללתו היום הזה - שמואל ב טז, יב

12 -ולבנו אתן שבט אחד למען היות ניר לדויד עבדי כל הימים לפני בירושלם העיר אשר בחרתי לי לשום שמי שם - מלכים א יא, לו
13 -**ומחץ פאתי מואב** זה דוד שנאמר בו (ש"ב ח, ב) השכב אותם ארצה וימדד שני חבלים להמית וגו' - רש"י במדבר כד, יז
14 - **והאביד שריד מעיר** מעיר החשובה (של אדום והוא רומי) ועל מלך המשיח אומר כן שנאמר בו וירד מים עד ים ולא יהיה שריד לבית עשו - שם, יט
15 - בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו (ספרי) ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה אמר להם אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם ועכשיו בי"ב אלף אתם באים להלחם נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו - שם לא, ח
16 - ומה טעמא (במדבר כב) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. אמר ר' חנינא בריה דר' אבהו כבחצי ימיו של עולם היה אותו רשע עומד מ"ט כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. א"ר ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מפוצצת באהלי צדיקים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו - ירושלמי שבת, לט:
17 - מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר (תהלים ב, ג) ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו - ע"ז, ג.
18 - עובדיה א, כא
19 - והטעם שמהרתי לדרכם ולא הארכתי להם אפי, הוא מצד כי הגיע הזמן, היום נקם המיוחד על עכו"ם. כי שנת גאולי באה לגאול ישראל - מלבי"ם ישעיהו סג, ד

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

מעשה בסיר, גוי, וחנות כלים בעיר בני ברק

שאלה: מעשה שהיה בעיר בני ברק בחנות לכלי בית שמוכרת כלים תוצרת הארץ שאינם זקוקים טבילה, והגיע עובד זר (אינו יהודי) ורכש סיר בישול, אולם לאחר עשרה ימים התחרט על המקח ומאחר ועל פי החוק להגנת הצרכן ניתן להחזיר את המוצר עד שבועיים מיום רכישתו, הוא ניגש לחנות והחזיר את הסיר באריזתו המקורית והמוכר החזיר לו את הכסף.

המוכר השיב את הסיר למדף ממנו הוא בא, ורק לאחר מכן עלה בדעתו שסיר זה חייב טבילה מאחר והיה ברשותו ובבעלותו של הגוי, וכעת אינו יודע להבחין איזה סיר מבין הסירים הנמצאים על המדף הוא הסיר המדובר.

וכעת נפשו בשאלתו מה מורה ההלכה בנידון זה?

תשובה:

חוק להגנת הצרכן - ביטול מקח למפרע?

ראשית יש לדון האם בעקבות ביטול המקח על ידי הגוי, בטל הקניין למפרע, או שאין כאן ביטול העסקה למפרע, אלא קנייה מחודשת של הסיר על ידי בעל החנות.

שאם נאמר כצד הראשון, אם כן מתברר למפרע שמעולם הסיר לא היה בבעלותו של הגוי, ואין צורך לדון בשאלה זו כלל.

והנה כאשר יש פגם ומום במוצר, או שיש הונאה במחיר באופן שהמקח בטל, הכוונה היא שהמקח בטל למפרע ומעולם לא היה כאן מקח[א], אולם על פי ההלכה אם אין פגם במוצר ואין הונאה במחיר אין אפשרות לקונה להתחרט על המקח לאחר שנעשה קניין כדת וכדין, אך מאחר וכך הוא הנוהג והנוהל על פי החוק להגנת הצרכן, יש לומר שגם ההלכה מכירה בזה, מאחר והוא מנהג הסוחרים והכל לפי המנהג.

ויש לברר האם על פי החוק הכוונה היא שהתחרטות הקונה בתוך 14 יום מבטלת את המקח למפרע, וגם אם כן יש לברר האם על פי ההלכה גם הדבר כן, או שנאמר שאף על פי שההלכה מכירה בחוק הנ"ל, מכל מקום אין זה מחייב שעל פי ההלכה הדבר נחשב כביטול המקח למפרע, אלא זכות של הקונה למכור מחדש את המוצר למוכר.

ומעתה והלאה נדון בשאלה זו על הצד שאין זה נחשב כביטול המקח למפרע.

ביטול ברוב

והנה מאחר ויש כאן תערובת של כלים, כלי אחד החייב טבילה בכמה וכמה כלים אחרים שאינם חייבים בטבילה, יש לומר שיש כאן ביטול ברוב, מאחר והוא תערובת יבש ביבש, מין במינו, שקיימא לן להלכה שבטל ברוב רגיל[ב], אלא שיש לברר האם בגלל שיש אפשרות לטבול את כל התערובת, מחמת כך זה נחשב איסור שיש לו מתירין שאפילו באלף לא בטל.

ומצאנו הלכה דומה לעניין כלי שבלוע בו איסור שנתערב בשאר כלים, שדעת השולחן ערוך[ג] שאין זה נחשב דבר שיש לו מתירין (להגעיל את כל הכלים) מאחר וצריך להוציא הוצאות עבור כך (חימום המים) ודעת הש"ך[ד] שרק אם זה בגדר הפסד מרובה אז אכן יש לסמוך על כך, אבל אם ההגעלה כרוכה בהוצאה מועטה אזי אכן זה נחשב דבר שיש לו מתירין ואפילו באלף לא בטיל, וצריך להגעיל את כל התערובת.

והנה בנידון דידן הטבילה עצמה לא כרוכה בהוצאות[ה], אולם אם המוכר ייאלץ לטבול את כל הכלים, הרי שיצטרך להסיר את העטיפה ואת המדבקות וכדומה, וייתכן שמשום כך לא יוכל למכור את הסירים במחיר הרגיל, ויצטרך להוזיל את המחיר ויגיע הדבר לידי הפסד מרובה (ועיין לקמן האם טבילת המוכר מועילה).

ואף אם תרצה לומר שהמוכר עצמו לא יטבול את הכלים, אלא רק יאמר לכל אחד שקונה את הכלי שהוא חייב טבילה, ולכל אחד ואחד אין זה נחשב הפסד כלל וזהו רק טירחא מועטה, מכל מקום שמא מחמת כך יימנעו מלקנות אצל המוכר את הסירים הנ"ל, מאחר ואנשים היום מחפשים לקנות כלים הפטורים מטבילה[ו] וילכו לקנות את אותו סיר בחנות אחרת, ושוב עלול הדבר לגרום למוכר להפסד מרובה[ז].

אלא שיש לעיין האם כאשר ההיתר עצמו לא עולה כסף (כי הטבילה עצמה היא חינם) אלא שעל ידי ההיתר נסבב הפסד כספי כבנידון דידן, האם גם זה בכלל היתרו של הש"ך, שיש לומר שרק

כאשר השגת ההיתר עצמו כרוכה בעלות כספית, אז אין זה נחשב כדבר שיש לו מתירים, ונהי שגם היתר שאינו כרוך רק בשהיית זמן כביצה שנולדה ביום טוב, אלא גם בעשיית פעולה חיובית נחשב כהיתר לעניין דבר שיש לו מתירים, מכל מקום כאשר הפעולה הזו כרוכה בעלות כספית, אין זה נחשב כאיסור שיש לו מתירים, אבל היכא שהפעולה עצמה אינה כרוכה בעלות כספית, אלא שנסבב משום כך הפסד כספי, הרי זה בגדר דבר שיש לו מתירים, וכמו ביצה שנולדה ביום טוב שהתערבה באלף ביצים אחרות, שאין הביצה בטילה אף אם ההמתנה למוצאי יום טוב תגרור ותגרום הפסד כספי[ח].

(אמנם אם טבילת כל הכלים כרוכה בטורח גדול מאוד יש לומר שאין זה 'דבר שיש לו מתירין'[ט] והוא כהפסד מרובה בהיתר עצמו').

דבר שבמניין

עוד יש לומר מדוע אין להתיר מצד ביטול ברוב, מאחר וסיר חדש הוא 'דבר שבמניין' וכל דבר שבמניין נחשב דבר חשוב שאינו בטל כמבואר ברמ"א[יא].

לא שייך ביטול כאשר אין איסור בדבר עצמו

עוד נראה לי לעורר סברא חדשה מדוע סיר לא טבול אינו יכול להתבטל ברוב, מאחר והסיר עצמו אינו נחשב 'איסור' ומי שמבשל כלי בסיר שאינו טבול, אין האוכל נאסר, ואין כאן שום דבר בעצמותו של הסיר, אלא מצווה המוטלת על הגברא לטבול את הכלי הנקנה מהגוי, והרי זה דומה למה שכתב האגלי טל[יב], שמאכל מבושל שמעורב בו רכיב לא מבושל, אסור לבשלו בשבת, שאין הרכיב המועט בטל ברוב, מאחר ואין כאן כלל איסור והיתר, אלא שני רכיבי התערובת הם היתר, ורק על הגברא יש דין מה מותר לבשל בשבת ומה אסור לבשל בשבת[יג].

ואמנם השולחן ערוך ונושאי כליו לא דנו כלל בתערובת כזו של כלי שאינו טבול, אלא רק בכלי שבלוע בו איסור, ולפי מה שכתבתי לעיל אתי שפיר, שרק בכלי שבלוע בו איסור שייך לדון דין ביטול, אמנם בספרי השו"ת אכן דנו בשאלה כגון זה[יד], והשוו זאת לנידון כלי שבלוע בו איסור, ועיין עוד בהערה[טו].

סברת הצל"ח

ונחזור לעניין 'דבר שיש לו מתירין' - הנה ראיתי שיש רצו[טז] להתיר תערובת זו, שאין זה נחשב 'דבר שיש לו מתירין' וזאת על פי סברת הצל"ח המפורסמת[יז], שאין להגדיר איסור כאיסור שיש לו מתירים, אלא רק באיסורי אכילה שניתן לאכלו פעם אחת, אבל בדבר האסור בטלטול (מוקצה בשבת) לא שייך לדון מצד דבר שיש לו מתירין, מאחר ויוכל לטלטלו היום ומחר, ואם כן הוא הדין בנידון דידן מאחר ויכול להשתמש בכלי מספר רב של פעמים אין לדון מצד 'דבר שיש לו מתירין'.

ולענ"ד מלבד מה שמבואר בפוסקים שלא נקטו בזה כצל"ח[יח], מכל מקום גם אם נקבל שיטה זו, עדיין אין הדמיון עולה יפה, שעד כאן לא כתב הצל"ח את דבריו אלא באיסור טלטול מוקצה שכעת הוא יום שבת קודש האסור בטלטול מוקצה, ואם ימתין למוצאי שבת, לא יועיל בזה כלום לגבי הטלטול שהיה יכול לטלטל בשבת (אם היה ביטול ברוב) שהרי מה שיכול לטלטל במוצאי שבת, אין זה סותר ונוגד את אפשרות הטלטול בשבת, בשונה מאיסור אכילה שניתן לאכול את המאכל רק פעם אחת וכדלעיל, אך בנידון דידן הן אמת שניתן להשתמש בכלי כמה וכמה פעמים, אך מאחר ויכול הוא לטבול כעת את הכלים ולהשתמש בהם את אותם מספר פעמים שרצה להשתמש בהם ללא צורך לסמוך על הביטול, ואין דבר המונע ממנו כעת לטבול את הכלים (או מונע מהקונה לטבול את הכלי קודם בואו להשתמש בכלי בפעם הראשונה) אין זה כלול בסברת הצל"ח, שלא יפסיד שום שימוש של הכלי בכך שנחייב אותו לטבול את הכלי, בשונה מאיסור טלטול מוקצה, שכעת בשבת הוא מנוע מלהשתמש בכלי, והבן זאת[יט].

והאמת תורה דרכה שאם אכן ניתן להשתמש בסברת הצל"ח גם בנידון דידן, אם כן תיקשי על פסק השולחן ערוך המובא לעיל (שמקורו ברשב"א) שכלי שבלוע בו איסור שהתערב בשאר כלים בטל ברוב ואינו נחשב 'דבר שיש לו מתירין' משום הוצאות ההגעלה, ואם כדברי הצל"ח, בלאו עניין ההוצאות אין זה ייחשב דבר שיש לו מתירין, מאחר וניתן להשתמש בו כמה פעמים? אלא על כורחך לומר שאין סברת הצל"ח שייך בנידון כגון זה, שיכול כעת להגעיל את הכלים ולהשתמש את כל אותם פעמים שרוצה להשתמש בכלי - בהיתר ולא באיסור (ביטול ברוב)[כ].

סוף דבר הכול נשמע שיש כמה וכמה צדדים מדוע אין כאן דין ביטול ברוב, ולכן על הצד שהשימוש בזכות שיש לקונה לבטל את המקח תוך שבועיים ימים אינו נחשב כביטול המקח למפרע - כל הסירים הנמצאים בתערובת צריכים טבילה, והמוכר יודיע זאת לקונים (ושמא בכלי זכוכית יש יותר מקום להקל) ועיין בהערה אם יכול המוכר לטבול את הסירים כאשר הם ברשותו[כא].

שבילה עם ברכה?

פש גבן לברורי האם טבילה זו תעשה עם ברכה או בלי ברכה, והנה אם המוכר לא טובל את כל הסירים אלא רק מודיע זאת לקונים, והקונה הולך וטובל, הדין הוא שהקונה יטבול את הכלי ללא ברכה[כב], אך אם המוכר טובל את כל הכלים במעמד אחד אם כן לכאורה בוודאי יכול לברך שהרי בוודאי יש כאן סיר אחד לא טבול שאינו בטל[כג], אולם למעשה גם במקרה כזה יטבול את הכלים ללא ברכה, מאחר שעל אף שיש הנוקטים שטבילת הכלי על ידי המוכר מועילה, מכל מקום יש לומר שאינו יכול לברך על טבילה זו עיין בהערה[כד].

א - כן מבואר בגמ' בכתובות נ"ז ע"א שאישה מאורסה אינה אוכלת בתרומה שמא ימצא בה מום, וביאר שם רש"י 'ונמצא שאכלה זרה בתרומה'.
ב - שו"ע יו"ד סימן ק"ט סעיף א'.
ג - יו"ד סימן ק"ב סעיף ג'.
ד - שם ס"ק ג'.
ה - כי רק בהגעלה יש הוצאות של חימום המים מה שאין כן בטבילת כלים שהמעיינות והימים והמקוואות זמינים, ובשו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן צ"ג, ציין לגמ' בע"ז דף ל"ז ע"ב 'כי אתו לקמי' דר' יצחק א"ל מיא בשיקעתא דנהרא זילו טבולו'.
ו - עיין לקמן סימן מ' הערה כ'.
ז - ועיין מש"כ בחלק א' סימן מ"ח סעיף ו' וסימן ק"כ הערה ט"ו שהפסד מרובה למוכר הוא היתר אף לקונה למרות שאצל הקונה אין זה בגדר הפסד מרובה, ודלא כמו שמשמע בשו"ת חתם סופר או"ח סימן ס"ה המובא בפ"ת ליו"ד סימן ל"א ס"ק ב'.
ח - ואילו היינו באים להתיר על פי שיטת המהרש"ל (מובא בש"ך שם) דדבר שיש לו מתירים הוא רק באופן שההיתר בא מאליו לאחר זמן, אז היינו אומרים שהטבילה היא לא באה מאליה, אך מאחר והש"ך חלק על המהרש"ל וכדמוכח בשו"ע שאין ההגעלה נחשבת דבר שיש לו מתירים רק משום ההוצאות, והש"ך הביא מהמהרי"ל שנוקט שהוצאות מועטות הוי בכלל דשי"מ, וכתב הש"ך לחוש לדבריו היכא שאין הפסד מרובה, והנה בנידון דידן ייתכן שיש הפסד מרובה, אך ההיתר עצמו לא כרוך בהוצאות כלל, ולכן יש לומר שאף השו"ע יסבור שזה נחשב דשי"מ, אע"פ שנסבב מזה הפסד מרובה ודו"ק (וקשה לי על דברי הש"ך שמשמע מדבריו שבמקום שאין הפסד מרובה יש לחוש למהרי"ל, ולכא' במקום הפסד מרובה גם המהרי"ל לא דיבר, וגם הוא יודה שאין זה דשי"מ, וא"כ זה לכו"ע ולא כדמשמע בש"ך שבמקום הפסד מרובה יש להתיר ולא לחוש למהרי"ל וצ"ע).
ט - עיין בספר קיצור שו"ע להלכות תערובות (פפויפר) שכתב להשוות דין טירחה מרובה להפסד

מרובה גם לעניין זה וכן הוא בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן נ"ח.

י - אמנם גם אם נאמר שהסיר בטל ברוב מ"מ לפי הב"ח ביו"ד סימן ק"ב שכתב שיש להשליך כלי אחד, וכמו שכתב הרמ"א לגבי תערובת של חתיכות בשר בסימן ק"ט סעיף א', א"כ ה"ה כאן, אך עיין במנחת יעקב שאין צריך להשליך אלא להגעיל כלי אחד, וא"כ גם בנד"ד גם אם נאמר שיש ביטול ברוב מ"מ יש לומר שצריך להטביל כלי אחד. אך יש לחלק דהתם הטעם משום שגנאי הוא לאדם שיזדמן אכילת איסור לפיו, אך בטבילת כלים אין הכלי אוסר את המאכל ואין זה דומה לאיסורי אכילה.

יא - יו"ד סימן ק"י סעיף א', וכלי שבלוע בו איסור שהתערב בשאר כלים שכן בטל (אילולי הנידון של דשי"מ) מבואר בפרי מגדים משום שאין הכלי אוסר מחמת עצמו אלא מחמת הבלוע בו, והבליעה אינה נחשבת דבר חשוב.

יב - מלאכת אופה אות ל"ד ס"ק י"ד בטעם השני.

יג - ועיין עוד בנידון זה בספר 'כרם שמואל' לדודי הרב זלמן שמואל הכרמי שליט"א סימן י"ח הערה 3 (לעניין ביטול מים שהוחמו באור במים שהוחמו בחמה), ומהגר"א וייס שליט"א שמעתי להוכיח דין זה (שבכה"ג שאין איסור והיתר בגוף הדבר עצמו לא שייך ביטול) מכך שכל הראשונים לא התקשו בקושיית המרדכי (חולין פרק הזרוע רמז תשלז) באשר לדין הגמ' ביבמות 'ובמה שרקקה דם' שהרוק יהיה בטל ברוב הדם, וצריך לומר משום שפשיטא להם שלא שייך בכה"ג דין ביטול מאחר ואין כאן דין איסור והיתר בדבר עצמו (שו"מ כעין זה בספר פני אברהם [פרלמן] סימן ל"ז אות ב' עיי"ש).

יד - עיין שו"ת תשורת שי מה"ת סימן ק"ד, שו"ת הר צבי יור"ד סימן צ"ג, שו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן נ"ח, ושו"ת יביע אומר חלק י' סימן י', ושו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן צ"ג (וצ"ע לי מדוע לא דנו כלל מצד 'דבר שבמניין').

טו - ויש לחקור במצות 'טבילת כלים' האם היא בגדר 'מצווה' או 'מתיר' כלומר האם יש איסור להשתמש בכלי לא טבול (מהתורה - למ"ד שמצות טבילת כלים היא דאורייתא) והטבילה באה להתיר איסור זה, או שאין איסור להשתמש בכלי לא טבול, אלא יש מצווה מהתורה לטבול את הכלי קודם השימוש, ומ'מילא מי שמשתמש בכלי ללא טבילה מבטל מצוות עשה, ומרש"י פרשת מטות פרק ל"א פסוק כ"ג, וכן מהרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז משמע שהטבילה היא בגדר 'מתיר' כמו ההגעלה, אך עיין בביאור הלכה סימן שכ"ג סעיף ז' שכתב שאף לדעות הנוקטות שמצווה זו מהתורה מכל מקום איסור השימוש הוא מדרבנן (ובפמ"ג בהלכות פסח במשבצות זהב סימן תפ"ו מבואר דלא כביאור הלכה) ובשו"ת אבני נזר או"ח סימן תי"ח ביאר על פי זה את מחלוקת הראשונים האם מותר להטביל כלים בשבת, ונפ"מ גם למי שאנוס ואינו יכול לטבול את הכלים אם מותר לו להשתמש בכלים ללא טבילה, וכל זה לכא' נפ"מ גם לנידון דידן שאם יש איסור השתמשות בכלי א"כ שייך דין ביטול, אך אם אין איסור השתמשות בכלי לא שייך דין ביטול, ובביאור הלכה הנ"ל מבואר שגם אם מהתורה אין איסור השתמשות בכלי, מכל מקום מדרבנן כן יש איסור השתמשות, אך עיין בראבי"ה פסחים סימן תס"ד ובפסקי הרי"ד על גמ' בעבודה זרה דף ע"ה שהתירו לגמרי את השימוש בכלים אף לפני שנטבלו (עיין שו"ת מנחת אשר חלק ג' סימן נ"ה אות ב' וג').

טז - שו"ת ציץ אליעזר שם ושו"ת יביע אומר שם.

יז - עיין שו"ת נו"ב תניינא אבן העזר סימן ל"ח ומובא בפ"ת ליו"ד סימן ק"ב ס"ק ו', ובהגהות נחלת צבי (לבעל הפתחי תשובה) על שו"ע יו"ד סימן קפ"ז סעיף ה'.

יח - עיין במשנה ברורה סימן שכ"ב ס"ק ב' וסימן תקי"ג ס"ק ד' שמבואר שגם טלטול מוקצה הוא בגדר דבר שיש לו מתירין (ועיין בהערות 'דרשו' למ"ב שם הערה 4) וכן מבואר בהגהות רעק"א לשו"ע או"ח סימן ש"ח סעיף ז', וע"ע בהגהות 'שכר טוב' על הנו"ב שם, ועיין מש"כ בחלק א' סימן כ"ד סוף הערה ד' ודו"ק.

יט - והנודע ביהודה (שם) כתב את סברתו גם באשר לגבי מעוברת חברו ומינקת חברו שיש לומר בזה ספק דרבנן לקולא, אף שאם שיכול להמתין כ"ד חודש ולצאת מידי הספק וא"כ הוי ליה ספק דרבנן בדבר שיש לו מתירים, מכל מקום מאחר ויכול לבעול כעת וגם לאחר זמן אין זה נחשב דבר שיש לו מתירין עכ"ד, ואכן בנידון זה בגלל דין 'דבר שיש לו מתירין' הוא מנוע כעת מלבעול, והמתנת כ"ד חודש לא תועיל לגבי האפשרות לישא אותה כעת, אך אין זה דומה לנידון דידן וכמבואר למעלה.

ובהגהות נחלת צבי שם יישב על פי הצל"ח מדוע קי"ל בכמה מקומות שספק כתמים לקולא, על אף שיכולה להמתין ולספור ז' נקיים, וגם זה אינו דומה לנידון דידן וכמבואר.

ויש לדון אם התערובת של הסירים נוצרה בשבת, ובשבת אסור לטבול כלים (עכ"פ לדעת הרמ"א או"ח סימן שכ"ג סעיף ז') אם משום כך לא היה זה נחשב 'דבר שיש לו מתירין', או שנאמר שזהו עיכוב צדדי.

כ - והפתחי תשובה ביו"ד סימן ק"ב ס"ק ו' כן רצה להשתמש בסברת הצל"ח גם לעניין תערובת כלי שבלוע בו איסור, אך כתב זאת מדנפשיה, ולפי האמור לעיל חילוק גדול יש בין הנידונים, ובנידון כלי שבלוע בו איסור שהתערב בשאר כלים לא היה סובר את הצל"ח את סברתו כן נראה לענ"ד.

וראיתי שבשו"ת ציץ אליעזר עמד על קושיא זו מהשו"ע על דברי הצל"ח וכתב ליישב וז"ל: 'אבל ראה זה מצאתי בספר שו"ת שמן רוקח מהדורא תליתאי חאו"ח סי' ל"ד שהגאון הנודע ר' דוד דייטש ז"ל הקשה בכזאת על הנו"ב ז"ל, והגהמ"ח ז"ל השיב לו דאין סתירה כי י"ל דשם אין הכלי עצם האיסור אלא הבלוע הוא עצם האיסור ואנו אומרים עד שתאכל את הבלוע עתה באיסור ע"י ביטול נאכלנו בהיתר אחר מעת לעת וא"כ לענין הבלוע לא שייך סברת הצל"ח עיין שם. ואם נאמר לחלק בכזאת נרויח שנוכל לומר שאבל בכגון נידוננו שהכלי הוא עצם האיסור (והמאכל שמתבשל בו בכלל לא נאסר) אין כל סתירה מלומר שגם השו"ע ונו"כ יודו ג"כ על בכזאת דלא אמרינן דשיל"מ משום סברא דהנו"ב ז"ל מכיון שיכול להשתמש בהם כל שעה' עכ"ל, אולם לענ"ד קשה על דבריו שלפי מה שכתב יוצא שאם כבר עברו כ"ד שעות אזי אכן הסיר כן בטל ברוב ואין זה נחשב דבר שיש לו מתירין בגלל סברת הצל"ח, אולם בשו"ע משמע שגם לאחר מעת לעת הסיבה שהסיר בטל ברוב זה משום ההוצאות שצריך להוציא כדי להגעיל את הכלים, אע"פ שלאחר כ"ד שעות האיסור הוא כבר נותן טעם לפגם והוא רק איסור השתמשות בכלי מדרבנן, והרשב"א (שהוא מקור הדין) לא דיבר כלל על המתנת כ"ד שעות, אלא באופן כללי בכל אופן ודו"ק.

והנה מפורסמת שיטת החכם צבי שכלי שבלוע בו איסור ועברו עליו י"ב חודש מותר להשתמש בו אף מדרבנן, וקשה על דבריו מהפסק של השו"ע בנידון כלי שבלוע בו איסור, מדוע לא ייחשב כדבר שיש לו מתירין שהרי אפשר להמתין י"ב חודש? אך אם נאמר שהחכם צבי סובר כשיטת הצל"ח אתי שפיר, ובזה באמת אכן שייכת סברת הצל"ח שהרי הוא מנוע מלהשתמש בכלי י"ב חודש, ומה שיוכל להשתמש בכלי לאחר י"ב חודש אין זה סותר ונוגד את האפשרות להשתמש בכלי בתוך הי"ב, ואפשרות זו היא בגדר דבר שאין לו מתירין ודו"ק.

כא - הנה יש לעיין האם טבילת המוכר תועיל, או שנאמר שמאחר שאצל המוכר אין זה בגדר 'כלי סעודה' אלא רק בגדר 'כלי סחורה' לא תועיל הטבילה, שהוי כקיום המצווה לפני זמן החיוב, ואכן בשו"ת מנחת יצחק כתב חלק ז' סימן מ"ג כתב להחמיר כן וכן יש להוכיח מהט"ז לשו"ע יו"ד סימן ק"כ ס"ק י', אולם בשיעורי הגר"א וייס שליט"א כתב וז"ל: 'ולענ"ד פשוט דמהני אף שאינו מצווה ועושה, דבעצם כלי סעודה הם אלא שהסוחר בהם פטור מלהטבילם אך מ"מ מהני הטבילה, אלא שלכתחילה אין לו לעשות כן כיוון שהוא מבטל ברכת המצווה, ולפי"ז אם יברך על כלי משלו מותר לו אף להטביל כלים אלה' עכ"ל (ושוב נדפס בשו"ת מנחת אשר חלק ג' סימן נ"ה אות ד'). וכן שמעתי מהגרש"א שטרן שליט"א שמה שנוהגים בחנויות שיש בהם מקווה כלים שקודם כל מקנים את הכלי ואז טובלים את הכלי, הוא חומרא יתירה ואין לחשוש לכך (ושוב נדפסו הדברים בשו"ת שביבי אש חלק יו"ד א' סימן ע"ג ועיין שם שכתב לחלק בין טבילת המוכר לכלל הכלים שברשותו לבין טבילת המוכר על כלי מסויים שכבר נמצא בשלבי המכירה) ולענ"ד יש להוכיח כן מדברי הבית יוסף על הטור יו"ד סימן ק"כ שהעלה הוה אמינא שישראל שקונה כלי מישראל אחר שקנה אותו מגוי לצורך סחורה אינו חייב טבילה, שהישראל הראשון אינו חייב בטבילה מאחר וקנה זאת לצורך סחורה והישראל השני לא יהיה חייב טבילה כי קנה זאת מישראל אחר, ודחה זאת הבית יוסף והישראל השני חייב לטבול את הכלי, והנה אם היינו אומרים שהחיוב נוצר רק בעת מחשבת האדם להפוך כלי זה לכלי סעודה א"כ מדוע הבית יוסף לא צודק בהו"א שלו? ומוכח מכאן שדין הטבילה על הכלים נוצר ברגע שהכלי עבר מרשות הגוי לרשות הישראל, אלא שאינו חייב לטבול כל זמן שלא בא להשתמש בכלי לצורכי סעודה ואכילה, ולכן גם טבילה של המוכר תועיל, ושאלה זו מציוה באופן שרוצה לתת כלי במתנה ורוצה לחסוך למקבל המתנה את הטרחה לטבול את הכלי, וכן הדבר מצוי כאשר מביאים כלים במתנה במשלוח מנות, ולפי האמור לעיל יכול נותן המתנה לטבול את הכלי אלא שלא יברך על טבילה זו אלא אם כן טובל באותו מעמד כלי אחר המיועד אצלו ככלי סעודה (ויש לתלות נידון זה בשאלה האם 'טבילת כלים' היא בגדר 'מצווה' או 'מתיר' עיין לעיל הערה ט"ו ודו"ק).

ובשו"ת תשובות והנהגות כרך א' סימן תנ"ב גם חשש לכך שהטבילה ביד המוכר או נותן המתנה לא תועיל אלא שנתן עצה לזכות את הכלי עבור מקבל המתנה על ידי אחר, אולם יש להעיר שמי יימר לן שמקבל המתנה לא יעביר את המתנה הלאה לנמען אחר (ועיין עוד שם בכרך ז' סימן ק"ו ושם כתב לזכות עבור הקונים העתידיים ובכלי זכוכית שטבילתם מדרבנן - יש ברירה, וראה מה שכתב על כך בשו"ת שביבי אש שם, ויש עוד להעיר לעניין הברכה דמי יימר לן שהקונה העתידי ישתמש בכלי זה לשימוש אישי, שמא קונה זאת כדי לתת במתנה לאחר, ואם תאמר שאה"נ וזוכה עבור מי שישתמש בסוף בכלי, צ"ע אם ניתן לעשות כן, ועוד דמי יימר לן שאכן בסוף יהיה מי שישתמש בכלי זה).

כב - הן משום שטובל רק כלי אחד וא"כ הוא ספק, והן משום שיש הנוקטים שגם בשיל"מ אמרינן כל דפריש מרובא פריש עיין בפ"ת ליו"ד סימן ק"ב ס"ק א' - עיין שו"ת שבט הלוי שם.

כג - ולעיין נוסח הברכה האם יברך 'על טבילת כלים' או 'טבילת כלי' (עיין בשו"ע יו"ד סימן ק"כ סעיף ג' שאם טובל כלי אחד מברך 'על טבילת כלי' ואם טובל שנים או יותר יברך 'על טבילת כלים', אולם יש נוהגים לברך בכל אופן 'על טבילת כלים') עיין בזה בשו"ת שביבי אש יו"ד חלק א' סימן פ"א אות ב'.

כד - עיין לעיל בהערה כ"א דעת הגר"א וייס שליט"א שעל אף שטבילת המוכר מועילה מכל מקום אינו יכול לברך על טבילה זו, ויש לצרף לזה ששמא הכלי כן בטל ברוב כדעת המהרש"ל (שהיתר שאינו בא ממילא אינו נחשב איסור שיש לו מתירין, אף אם אינו כרוך בהוצאות) ושמא אין זה נחשב דבר חשוב כדעת השו"ע בסימן ק"י סעיף א' (דלא כרמ"א) ושמא הסברא הנוספת שכתבתי אינה נכונה וכמבואר בהערה ט"ו דתליא באשלי רברבי, ועיין עוד סברות בזה בשו"ת הר צבי ובשו"ת ציץ אליעזר שם.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

סיפור לשבת

קללת הצדיק הנסתר

הגאון רבי חיים חייקל מילצקי זצ"ל (אביו של, יבדל"ח, הדיין רבי משה יוסף מילצקי מירושלים) כיהן כראש ישיבת "חיי עולם" במשך שנים רבות. באחד הימים החל לחוש כאבים ברגליו. הוא פנה לרופאים בכל הרמות, אך אלו לא מצאו מזור למחלתו עד אשר הוכרח להיות רתוק למיטתו. בתוך כך השתדך בנו של הגרח"ח. החתונה התקיימה בשנת תשי"ד. במשך כל השעות בהן התקיימה המסיבה, שכב אבי החתן, הגרח"ח, על מיטה שהועמדה במרכז אולם השמחות .

לקראת סיומה של השמחה ביקש הגרח"ח לשאת דברים לפני הקהל. הס הושלך באולם. בבכיות ובדמעות שליש החל מספר הגרח"ח את הסיפור הבא:

"בהיותי צעיר לימים, גליתי ללמוד תורה בישיבה בעיר סטוצ'ין. מקום משכן לימודינו היה בבית הכנסת. בסטוצ'ין התגורר אדם ששמו נישא בפי כל: 'איצ'ע דער שיכור' ("איצ'ע השיכור"), שאת רוב זמנו בילה בבית הכנסת. היה זה לילה חורפי טיפוסי. לפתע נכנס אל בית המדרש יהודי שהזדהה מיד כבעל עגלה. הוא הפציר בנו שניחלץ מיד לעזרתו, משום שעגלתו טעונת הסחורה התהפכה ואם נשתהה, הוא חושש שהסוס לא יחזיק מעמד וייחנק. שקלנו את העניין והחלטנו שביטול תורה חמור יותר ואל לנו עתה לנטוש את הגמרות. ה'בעל עגלה' יצא כמובן במפח נפש מבית המדרש ואנו המשכנו ללמוד. לפתע התעורר איצ'ע השיכור וקרא לעברנו: "בחורים! לכו תיכף ומיד לעזור ליהודי שסוסו עלול להיחנק. אם לא תלכו, לא תוכלו גם אתם ללכת על רגליכם ח"ו!". כולנו צחקנו. כעבור כמחצית השעה, שוב חזר ה'בעל עגלה' והחל ממש מתחנן שנבוא לעזרתו. תחנוניו של ה'בעל עגלה' גברו והחלטנו שיש מקום להתיר ביטול תורה זה ויצאנו יחד עם ה'בעל עגלה' למקום האירוע. כאשר הגענו התברר כי איחרנו את המועד. הסוס שכב שם כבר ללא רוח חיים.

"למחרת בבוקר, כאשר איצ'ע השיכור הגיע לבית המדרש, הוא שאל: "איפה חיים חייקל?". ניגשתי אליו ושאלתי אותו לרצונו. הוא אמר לי כך: "בקשה לי אליך. הואיל והערב אמות, רצוני שתבוא לדירתי ותהיה לידי בשעת יציאת נשמה..."

ביתו שכן בקצה העיר. נכנסתי אל תוך 'ביתו' ומצאתיו ישן על מספר קרשים. פתחתי את הגמרא שנשאתי עמי והתחלתי ללמוד. לאחר מספר שעות הרהרתי בליבי: "מה הוא מבלבל את מוחי?" והתחלתי לקום ללכת, אך אז בדיוק שמעתי את קולו של איצ'ע אומר לי: "אל תלך! בשעה ארבע לפנות בוקר בדיוק אמות. אמור לחברא קדישא שיקברוני על יד הגאון." גאון זה שאיצ'ע הזכיר את שמו, נודע בצדקותו והיה קבור בבית העלמין הישן. "אמרתי לו: "איצ'ע, מה אתה מדבר שטויות? הרי אינך מניח תפילין". איצ'ע הגיב בתמיהה: "מדוע אתה אומר שאיני מניח תפילין, הנה שם בפינה מונח ארגז, פתח אותו ותראה את התפילין שלי". ניגשתי מיד לארגז ולהפתעתי מצאתי בו זוג תפילין מהודרות בתכלית ההידור. ואז באה ההפתעה הגדולה. איצ'ע הורה לי לפתוח את הארגז הקטן שהיה ממוקם בפינת החדר, פתחתי וראיתי 'כתבים' רבים. איצ'ע אמר לי כי אלו 'כתבים' שלו וביקשני שאראה אותם לרב ולחברא קדישא ואז ודאי ימלאו את בקשתו לקבור אותו ליד הגאון הצדיק. עתה היה ברור לי כי האיש הנו צדיק נסתר. הייתי נרגש מאוד.

■

שביבים / שאול שיף

■ קנו עולמם בשעה אחת

נביא כאן כמה סיפורים על אנשים שבהחלטה של רגע אחד שינו את חייהם לטובה וקנו את עולמם.

כאשר החפץ חיים היה ילד בגיל אחת עשרה מת עליו אביו. בגורלו נפלו ניסיונות קשים. באותו זמן גברה בווילנה יד ההשכלה והשפיעה רבות על בני הישיבות ללכדם במצודתה, ולהעבירם על תורתם ודתם. המשכילים שמו עין על הח"ח וניסו כמה פעמים להסירו מדרכו. משכיל ידוע ששימש כמורה הראשי בבית המדרש לרבנים בווילנה שנוסד בהשפעת המשכילים, היה בא לעתים קרובות לבית המדרש שלמד בו ר' ישראל מאיר וניסה לשוחח עמו, אבל ר' ישראל מאיר לא שעה לדבריו ונשאר בתמימותו. ר' ישראל מאיר היה מספר תמיד על מאבקיו באותו זמן ומזכיר את מאמר חז"ל: יש קונה עולמו בשעה אחת כי הכול היה תלוי ברגע אחד,

ברגע של החלטה לכאן או לכאן. פעם כבר עמד עליו אותו משכיל להסיתו ולהדיחו, עד שר' ישראל מאיר נאלץ לברוח לעיירה קרובה, המאבק הזה חישל את הכרתו והגביר את אמונתו המוצקה שליוותה אותו כל ימי חייו.

אנו שומעים רבות על אנשים שבחיזוק של רגע תפסו את עצמם והשתנו לכל החיים. אחד מבוגרי ישיבת חברון ת"ח עצום סיפר על עצמו שהוא התחזק כשפעם הגיע לרב מבריסק ושאל אותו שאלה על איזה שיטה מקובצת בב"ק, הרב מבריסק אמר לו האם אתה יודע את כל ב"ק גמ' רש"י ותוס' ישר והפוך וכל מה שקשה לך זה רק השיטה מקובצת הזה? באותו רגע אמר אותו ת"ח שהיה אז בבחרותו הבנתי שהעיקר הוא ידיעת התורה גפ"ת. מיד אזרתי עוז להתחיל ללמוד כמו שצריך וכך כל הזמן, עד היום אני לומד וזכיתי לצמוח ת"ח.

רבי עזרא ברזל שהיה מגדולי הת"ח בבני ברק סיפר על עצמו כך: כשהייתי ילד בן ארבע עשרה למדתי בירושלים היכן שלמדתי. היו לי ניסיונות קשים, 'כן ללמוד או לא ללמוד', מה שהיום קוראים לזה משבר. בקיצור, הלכתי כמו סהרורי ולא היה מי שיעזור לי, לא היה לי עם מי לדבר, לא היה מי שיבין אותי. 'נכנסתי, בשיברוני, לבית המדרש אשר בשכונת כרם בירושלים. וכשאני נכנס, אני רואה שני אברכים צעירים, אחר נישואיהם, יושבים ולומדים חברותא בשקידה, האחד מהם היה רבי טוביה לסיצין ורעהו רבי אהרן בריסקר (ביאליסטוצקי). הם היו שני אברכים צעירים אריות בתורה, תקופה קצרה אחרי נישואיהם, ואולי עוד בשנה הראשונה, יושבים ולומדים יחד בחברותא, בלי לדבר דברים בטלים. הם לומדים ולומדים, אנשים נכנסים לבית המדרש ואנשים יוצאים, הם לא מתעניינים בשום דבר, לא איכפת להם מכלום, שש שעות. נדלקתי מזה, חשבתי לעצמי, אם האברכים הללו יכולים ללמוד בחשק כה עז, בוודאי אוכל אף אני ללמוד כן, ומאז נכנסה בי חשקת התורה. התיישבתי ללמוד, ומאז אני לומד ולומד עד היום הזה. הוא היה אז בן ארבע עשרה, בגיל עשרים הוא סיים על באמת שלשה סדרים, וידע לומר אותם בעל פה גמרא עם תוס'. היתה תקופה שהוא למד עם רבי שלום שבדרון, כאשר היו שניהם בחורים צעירים. והיה פעם שהם התיישבו ללמוד למחרת פורים, והתחילו בלימוד מסכת 'בבא בתרא', וממחרת פורים עד ראש חודש אייר הם למדו 'בבא בתרא' שמונה פעמים. בצורה רצינית.

כפי הידוע היה הגרי"ש אלישיב בעל רגש גדול והתענג על תפילה כהלכתה, שנאמרה בהשתפכות לב ונפש. ביום מן הימים הגיע לירושלים בעל התפילה הנודע, החזן ר' יוסל'ה רוזנבלט, שהתעתד לעבור לפני התיבה בבית כנסת החורבה, וכל אנשי ירושלים באו לשמוע אל הרינה ואל התפילה. הרב אלישיב שהיה באותה העת נער צעיר, חשק גם הוא לשמוע את קולו המשתפך של החזן. במשך שעה ארוכה הוא התלבט והתחבט בדבר. מחד אין ראוי לבטל תורה עבור זמרה, אך מאידך מדובר בהזדמנות נדירה, שמי יודע אם תחזור שנית. לאחר שחכך בדעתו שוב ושוב, גמר בדעתו ללכת לשמוע את החזן הגדול. אולם לאחר כברת דרך קצרה, עצר מדרכו וערך חשבון נפש נוקב, שבמהלכו תהה האם להמשיך לצעוד לעבר בית הכנסת או לשים פעמיו אל בית המדרש ולשוב לתלמודו. בחלוף השנים סיפר הרב אלישיב: באותם רגעים עצרתי וחישבתי הפסד מצוה כנגד שכרה וכמה זמן אפסיד אם אלך לשמוע את קול החזן. הרגשתי, שבליבי ניטשת מלחמה עזה, אך לבסוף החלטתי שלא ללכת ושבתי לבית המדרש. בעוד כל ירושלים נוהרת אל עבר בית הכנסת החורבה בציפייה לשמוע את רינת החזן, הוא צעד בכיוון ההפוך לעבר בית המדרש ושב אל תורתו ושקידתו. בהחלטה נחושה זו, סיפר, קניתי את עולמי ברגע אחד, וגמרתי בדעתי להקדיש את כל חיי לתורה הקדושה ואין זולתה.

בספר ללא שם מובאים כמה סיפורים על תלמידי רבי בן ציון פלמן, איך קנו עולמם בשעה אחת בזכות מילה טובה שלו. בישיבת מכנובקה, בשנים שהרב פלמן מסר שיעורים שם, בישיבה היה בחור לא טוב בלשון המעטה עד שבאחד מהשיעורים, הרב פלמן שאל סתירה משני מקומות במסכת, ואותו בחור ענה לו סברא לחלק ולתרץ את הסתירה. בעת שענה הוא הקשיב ואמר כי זו סברא טובה, והסביר לתלמידי השיעור מה שאמר. והנה. באותו יום בשעות הערב, שלא כרגיל ולא כמתוכנן, הגיע לישיבה וחיפש את הבחור. מספר אותו בחור: כאשר מצאני, ניגש אלי בשמחה כאשר בידו קונטרס 'שלמי תודה' שיצא לאור באותם ימים, ואמר: 'באתי לכאן לישיבה כדי לתת לך מתנה עבור הסברא שאמרת בבוקר, כיון שעד עכשיו אני נהנה מהסברא שאמרת'. הדבר עשה עלי רושם אדיר. ומאותו לילה נהייתי 'מחובר' יותר לסוגיא ולגמרא, והיחס הזה נתן לי דחף עצום ללמוד, ומאותו ערב ניצלתי את שנות בחרותי לתורה. וכיון שלמדתי יותר טוב, לאחר כשבוע אמרתי לו ביאור נוסף בסוגיה, ובשעת מעשה חשב על הדברים בשתיקה. אך למחרת לפני השיעור קרא לי ואמר: 'חשבתי על הדברים שאמרת אמש כתשובה על מה ששאלנו, וזו תשובה אמיתית'. ושוב הוציא קונטרס נוסף בשמחה והעניק לי כהכרת טובה על התירוץ הנכון שלי. ראיתיו שהוא באמת שמח מהחידוש התורני שלי. יהודי שכיום, הוא מגיד שיעור בשיעור ג' בישיבה קטנה בבית שמש. הוא סיפר כך:

בשיעור א' בישיבה קטנה, הייתי בחור חלש בלימודים, בקושי למדתי, ולא הבנתי את הנלמד. הייתי נחשב לבחור חלש בכל קנה מידה. תלמיד חכם פלוני סידר לי חברותא מדי ערב בבית הכנסת 'נחלת משה' בבני ברק. ראיתי את ר' בן ציון מפעם לפעם והוא ראה אותי אבל מעולם לא דיברנו, מה לילד קטן בשיעור א' בישיבה קטנה עם רב המקום. יום אחד בסוף הקיץ התקיימה בקהילה 'הכנסת ספר תורה'. מנהג המקום שלפני שמכניסים את הספר תורה לארון קודש, קוראים בו בתורה, ובסיום מגביהים את הספר-הגבהה וגלילה. בעת ההגבהה נדחקתי למקום והחזקתי את הכתר של הספר כדי למסור אותו לגולל. מיד כאשר מסרתי את הכתר לגולל התכופף אלי מישהו-הרב פלמן-תפס את ידי בחביבות ואמר לי משפט קצר באהבה רבה: "אם תלמד טוב אז גם על הראש שלך יהיה כתר תורה". מעולם לא דיברתי עמו, ומסתמא הוא לא ידע מי אני, אבל המשפט שאמר לי, נתן לי כאילו בעיטה לגובה. לגובה? לגובהי גבהים! אינני יכול להסביר את זה, אבל קיבלתי חיזוק. תפסתי את עצמי ללימודים ברצינות בשקידה וברצון עז, ועליתי על דרך המלך. מידי פעם כאשר היה לי קצת קשה נזכרתי במשפט 'אם תלמד טוב יהיה על הראש לך'."... המשכתי את השטייגן גם בישיבה גדולה. והיום הנני ר"מ בישיבה בשיעור ג', לא שזה הכוונה ל'כתר' על הראש, כי 'כתר תורה' שעל הראש לא נמדד דווקא במשרה כזו או אחרת, אבל זה רק ביטוי למצב שלי מול מה שהייתי, לפני שר' בן ציון ניסה להניח לי את הכתר על הראש"...

הנה סיפור שהתפרסם לפני ארבע מאות שנה ע"י בעל ה'מגלה

עמוקות' בגודל אימת הדין: הסיפור הוא על זוג קצבים שותפים שהאכילו רבבות יהודים במשך שנים נבילות וטריפות, ולימים כשנודע להם כמה חמור הדבר הם פנו למגלה עמוקות ובקשו דרך לשוב בתשובה שלימה. המגלה עמוקות הראה להם את הדרך אשר ישובו: שהם יודו בדבר בפני כל העיר ויספגו ע"כ ביזיונות וייסורים עד אין מספר, ויקבלו ע"ע סיגופים גדולים וישובו בתשובה שלימה. ואכן הם עשו כך בשמחה עצומה, ואזה מגלה עמוקות שהיה קדוש עליון הוא ובית דינו נתנו להם אגרת שעם זה הם יתייצבו בפני ב"ד של מעלה וזה יפתח להם את השערים. זוג הקצבים התחייבו זה בפני זה שמי שימות קודם יתגלה לחברו בחלום ויאמר לו מה סדר העניינים ואיך דנים אותם בב"ד של מעלה. ואכן כך היה, אחד השותפים נפטר לב"ע ולאחר כשלושים יום הוא התגלה לחברו בחלום והוא נראה זורח באור יקרות ופניו כפני הלבנה בתפארתה, וכולו מראה קדושה מופלאה, וכך הוא סיפר: מיד כשנפטרתי לבית עולמי באו להתנפל עלי חיות מפחידות ובריות משונות בתערובות של איש פרא וחיות יער ודמויות מסמרי שער שרצו לקרוע אותי לגזרים, אך כל הזמן עמדו משני צדדי שני מלאכי רחמים ששמרו עלי מכל משמר. ואז כשבאו לקבור אותי, הדמויות המפחידות כמעט הצליחו לקרוע אותי מהם, אך בחסד ה' עלי ניצלתי מציפורניהם. ואז אני הרגשתי שאני מרחף ולפתע רואה את עצמי בשמים נמצא באולם עצום בלי סוף והכל מאיר שם בפאר ובהדר ויהלומים מאירים את כל האור, באור שא"א להסבירו לבר אנוש, ואז אני רואה שדנים נשמה נשמה כמו שדנים כאן, ולכל נידון מגיעים עדים לכאן ולכאן והאדם מאשר כל מה שמעידין עליו. וזה שנפסק דינו לג"ע מיד מגיעים מלאכים שמלווים אותו לקול נגינה מיוחדת. והנפסק לגהינום מיד מגיעים מלאכי חבלה שחוטפים את הנשמה המיללת והמתחרטת באכזריות לכיוון גהינום. ואז לפתע אני שומע שמכריזים את שמי ושם אבי. לבי נתקף בחלחלה האם התשובה שלי עזרה או לא? ואז אני נעמד לפני ביה"ד של מעלה ולפתע פתאום נשמעת זעקה! מה הבאתם את הרשע מרושע הזה חוטא ומחטיא לכאן... הוא צריך להיות מושלך מיד לגהינום. והנה המלווים שלי מנסים להראות את האיגרת של בעל המגלה עמוקות, אבל אז נשמעת שאגה מי הוא בעל המגלה עמוקות שיכול למחוק פסק של אדם כ"כ רשע שהחטיא כ"כ הרבה אנשים? ואז באורח פלא הופיעה במהירות קבוצה גדולה של מלאכים מליצי יושר שפתחה במתקפת נגד וזעקה במר ליבה מדוע אתם נטפלים לנשמה מעונה זו שכבר סבלה יסורים וביזיונות רבים, עשתה את כל הדרך לתשובה, הביעה חרטה בפני קהל רב על כל המעשים שעשתה, וקיבלה ע"ע בהכנעה גמורה כל סוגי התשובה, וויתרה מרצונה הטוב על כל העושר שצברה והכל קיבלה בהכנעה גמורה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים. אך מלאכי החבלה לא הרימו ידים, והחלו לזעוק כנגד! תראו את השואה האיומה שעשה קצב זה. ותוך שנייה התייצבו בתוך האולם רבבות נשמות מיוסרות ומיללות מרה וצועקות הוא גרם למותנו במגיפה בגלל עוונותיו. נשמה אחרת צעקה היינו תינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם חטא. היו לנו סיכויים לקנות תורה ויראה ובגלל עוונותיו אבדנו בעודנו ילדים קטנים. נשמה אחרת צעקה בקול רם, בגלל עוונותיו הלכנו לעולמנו בעודנו צעירים ובמקום לגדל ילדנו הקטן שזה עתה נולד השארנו אותו לחסדי השכנים שהזניחו אותו והוא גדל בלי אמא שתשלח אותו כל יום לחיידר באהבה וברחמים. ובעוד נשים שופכות את מרי ליבם בצווחות זעם ותובעות משפט עבור מה שעשה לעולליהם ויונקיהם, לפתע נכנסים לתוך לאולם עדרים עדרים של בקר וצאן שצווחים מרה על זה שהיו גלגולים וסוף סוף נקנו מיד ישראל והיו בטוחים שהוא יביא תיקון לנשמתם המיוסרת ע"י שחיטה כשרה, אולם, כשהגענו לבית השחיטה הוא הניף עלינו גרזן ושוב חיסל את סיכויינו לתקן את מה שפגמנו והיינו צריכים שוב להתגלגל. בתוך הרעש והמהומה המלאך המליץ עף מהמקום ולאחר מספר שניות הגיע יחד עם רבבות מלאכי עליון שפתחו בנאומי הגנה וכך אמרו אל תדונו אותו הוא גדל בבית הרוס רק כסף עניין את בית דודו שגידלו באכזריות, וברגע שנודע לו מה רב חטאו הוא לא חסך שום מאמץ לשוב בתשובה שלימה, ויש דין מפורש שאדם החוזר בתשובה נמחלים לו עוונותיו. הדברים השפיעו בפני ב"ד של מעלה והם פסקו מיד שנכון שהוא עבר עבירות חמורות והוא חטא והחטיא, אבל הוא עשה אח"כ תשובה כמו שהוטל עליו ומקומו בג"ע, ובד בבד בגלל שכ"כ הרבה סבלו בשבילו אנו מודיעים בזאת שכל מי שנענש בגללו יהיה ג"כ בגן עדן. מיד באו רבבות מלאכים לקחת כ"א מהנשמות המיוסרות שהיו שם לגן עדן למקום המיוחד לו. ואז המשיך אותו אחד לתאר לו את האושר וההנאה שיש בג"ע באופן שא"א לתאר. רואים כאן כמה העולם לא הפקר ועל הכול יעמיד ה' למשפט וכל יום מוטל על האדם לשוב בתשובה ועי"כ יזכה לישועה.

[מתוך לקראת שבת]

■ השטיבל / אברהם דוב גרינבוים*

פגשתי באחרונה יהודי חסיד כבן תשעים, שהינו חסיד מובהק של האדמו"ר הזקן מגור האמרי אמת, הגם שלא ראהו בחייו. הוא גדל כילד בעיירה מרוחקת מגור הסמוכה לוורשה, ואביו הבטיח לו כל השנים לקחת אותו לרבי כשיגדל. כשגדל הנער - פרצה המלחמה ומשפחתו של הנער ברחה עד צרפת. כשהגיע סוף סוף לישראל, כבר מלך תחתיו בנו הבית ישראל. למעשה, כבר דור ודורותיים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה והימוט מוסדי תבל, השכילה החסידות להבין כי יש לבנות פלטפורמות קטנות שישמרו על היחידים, שירגישו משויכים לחצר הגדולה גם ממרחק אלפי מילין ופרסאות. הכלל, קרי החצר, בנוי על הפרט, המוני יחידים שרואים חיבור ומרגישים שיוך לחצר האם, אך דא עקא, הגיאוגרפיה המזרח אירופאית לא אפשרה ניוד ושינוע קלים, לכך באה ההמצאה של ה'שטיבלך' שהיו מפוזרים בכל עיר והיוו מוקד משיכה עבור אלפי החסידים, שראו בזה את מקור חיותם, אפילו יותר מאשר בית המדרש הגדול, אותו פקדו אולי פעם בשנה או שנתיים ולפעמים אף פחות.

מה היה בו בשטיבל ומה פשר שמו?

איש חסיד היה ושמו רבי חיים אלתר ברגר ז"ל, עסקן אגודאי מדור אחר. קורות חייו פורסמו באחרונה על ידי בתו בספר 'ריקוד האש בבוכנוואלד'. בספר מתואר בחביבות רבה חיי השטיבל הגוראי בזדונסקה וולה שהייתה בפלך לודז' הגדולה. הוא מתאר שם איך בני החבורה הבחינו כי עיניו של אחד מבני השטיבל כבויות. הלה, שילדו העשירי נולד לפני ימים ספורים, עמד לפני זריקה אל הרחוב הפולני הקר, היות ולא היה בידו לשלם דמי שכירות. רבי חיים אלתר, שהיה עסקן נמרץ, ארגן את אחת הבריתות ההזויות

והמסופרות ביותר בתולדות זדונסקה וולה. הוא פשוט 'מכר' את הסנדקאות לרך הנימול לעשרה נגידים בעיר, כשאיש לא ידע מרעהו, וכך ביום השמיני עת נכנסו הנגידים לשטיבל הגוראי וגילו את התרמית, הופיע לפתע רבה של העיר, וקרא להם: 'מי שרוצה לחזור בו מהמצוה - יכול לחזור בו'. כמובן שאיש מהנגידים לא התחרט והרב נטל את הסנדקאות לעצמו. השטיבל היה ונותר מקום של "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק". סיפר לי סבא, רבי דוד גרינבוים ז"ל, שהיה חסיד ראדומסק, כי במחנות העבודה בשואה האיומה, עדיין התקבצו בחורי חסידי גור וחלקו מלחמם זה לזה. נהגו כפי שנהגו עד כה בסעודות בשטיבל, הניח כל אחד את פרוסת לחמו באמצע ואכלו אחד מהשני.

אלו רק אלומות אור יחידניות על חיי חברה, פעילים ושאפתניים, שמחים וגם בוכיים, של בני החבורה, שהתקבצו יחד, ועזרו אחד לרעהו גם כשכמעט לא היה איך וכיצד לעזור. בשפת האידיש, כשרוצים לחבב משהו מוסיפים לו ל' בסופו. אברימ'ל א זיס'ל קינד. בית באידיש הוא 'שטוב', אבל 'שטיבל' הוא לא בית, הוא בית חביב, שם באים לבלות. בתורה ובחסידות כמובן. זה לא מקום רק ללימוד, ולא רק לתפילה. זה בית לסעודות מרעים, זה בכלל מקום כיף לאברכים, שם הם מדברים, שם הם מתוודעים, שם הם גם מרכלים. זה הבית השני שלהם, בעצם לפעמים גם הבית הראשון. במעבר חד אל ימינו אנו: גם כיום החברה בשטיבל היא הדבר הבריא ביותר שיש לאברך בתחילת שנותיו הצעירות ועד זקנה ושיבה. יש שם גם התעלות רוחנית וגם עזרה הדדית גשמית, לפי הכלל של "גשמיות הזולת הוא הרוחניות שלך". אדם שאין לו שטיבל - הוא לא מחובר, הוא לא משויך לכלום. השטיבל מעצם טבעו מחבר את האדם לשורשים,לקהילה, למוסדות. חיי הקהילה נובעים בזכות חברי השטיבל. יש לזכור עוד דבר: יהודי שמתפלל באיצקוביץ או בזיכרון משה, והוא לא מופיע יום או יומיים, כמעט ואין מי שישים לבו לכך, שמא בכלל הקדים הבוקר להתפלל במקום אחר וכדומה, רק אם לא יופיע לאורך תקופה ארוכה יתחילו השאלות. אברך שלא מגיע לשטיבל יום או יומיים - כבר תידלק נוראה אדומה בקרב חבריו, הגבאי יתקשר לברר אם חש בטוב, חברי השיעור יתהו על חסרונו. החיבור הוא חזק לאין ערוך ולאין שיור. הם אמנם לא בני משפחה, אבל הם עורכים כיום בריתות, קידושים, בר מצוות, שבע ברכות בהיכלי השטיבל'ך וברמה גבוהה כמו של קייטרינגים מבוקשים. הם לא בני משפחה, אבל הם קרובים יותר, נפגשים יותר ומכילים יותר מכל בן משפחה אחר. הם חווים איתך את השעות הקשות ואת השעות הטובות, בוכים איתך, מצטערים איתך ושמחים איתך. מאה שנה לאחר ייסוד השטיבלך במזרח אירופה והם הפכו מודל להערצה ולחיקוי.

*עורך עיתון 'הדרך'.

תכלית מלחמת ישראל במדין

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"נקום נקמת מדין אחר תאסף אל עמך" שואל רבינו אור החיים הקדוש, למה שלח משה את פנחס למלחמה נגד מדין, ולא נלחם בעצמו. שכן משמעות הכתוב הוא, שנצטווה הוא בעצמו לעשות נקמה במדין? ועוד למה תלה מיתת משה רבינו בנקמת מדין? מבאר רבינו שענין הנקמה מורה ב' דרכים, הראשון סדר תכסיסי המלחמה כדי להוביל לניצחון. השנית עצם המלחמה שהיא פעולת הנקמה. והבין משה רבינו שרצון ה' ממנו הוא, שידאג להוביל את ניצחון המלחמה. שהרי לא אמר לו ה' הלחם במדין, אלא נקום נקמת ה' במדין.

ובכלל ההשתדלות הראויה להביא את הניצחון נגד מדין, אינה רק השתדלות גשמית, היאך לפצל את המחנה, אופן חלוקת הכוחות. אלא גם ובעיקר ההכנה הרוחנית, להיות נקיים מן החטא, לבל יגרום להם נפילה עקב החטא. וזהו בידו של משה, לבחון את הדרך הראויה להיות נוצחים את מדין, ע"י סילוק וניקיון מן החטא בו נכשלו עם מדין. והנה בני ישראל חטאו בעריות מהם במעשה ומהם במחשבה, ואע"פ שמתו מן העם, מ"מ כבר אינם ראויים לנס. ואדרבה יקטרג עליהם להיות נופלים במלחמה עם מדין, כיון שעדיין נשאר שמץ של חטא.

ומה שאמר "אחר תאסף אל עמך" נתכוון ה' לומר למשה, שקודם לזה לא נשלם תיקונו להיות נאסף אל עמיו. כלומר, שיהיה מניעה לנפשו להגיע אל מושבה העליון הנקרא "עמיו" עד שיעמיד אותו למשפט, על רפיון ידיו במעשה זימרי. וכמו שאמרו (במדב"ר פ"כ) שרפו ידיו, והקפיד ה' עליו שלא נקם עד שעמד פנחס. ולכן עתה כשהגיע זמן פטירתו מן העולם, אמר לו ה' תיקון לענין הנ"ל, להתנקם במדין. ואחר שישלים התיקון, יאסף אל עמיו. וזהו מחסדי השי"ת ואהבתו לידידיו, להדריכם בדרך הראויה להם לנחול חיי העולם, לבוא נקיים ושלמים לעוה"ב לחלק הראוי להם.

ומכאן אנחנו למדים, שאם אדם נכשל באיזה חטא, יראה לתקן את עצמו באותו חטא שבו נכשל. ומאידך גיסא בקיום מצוות עשה, אם נכשל ולא קיים איזה מצוה כהוגן בזמנה הראוי ובשלימות הראויה, יראה לתקן זאת בקיום אותה מצוה. כדי לדאוג לנפשו לאחר אריכות ימים ושנים דשנים ורעננים, להגיע אל המנוחה ואל הנחלה הראויה לו לפי גובה ושורש נשמתו.

וכאן יש להצמיד את דברי רבינו לקמן בסמוך על הכתוב "החלצו מאתכם..." שיש לתמוה למה לא אמר כשם שאמר במלחמת עמלק ליהושע (שמות יז) בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק"? ולפי הנ"ל מבואר, שמשה רבינו השכיל להבין את רצון ה' במצות "נקום נקמת ה' במדין" שיועיל לעשות כל מה שיוביל את הניצחון נגד מדין, ובכלל זה לצאת למלחמה נקיים מן החטא. ולכן אמר להם "החלצו מאתכם" כלומר כל אחד מעצמו, אשר יודע ומכיר בעצמו שראוי

הוא לגשת למלחמה.
נמצא שתכלית המלחמה עם מדין, אינה לשם ולתהילה לקנות עוד ניצחון נגד אומה גדולה וחשובה כמדין, אלא למרק את החטא הטמון בתוך לבם של ישראל. ולכן צווה אותם לצאת למלחמה נגד מדין, ואין יציאה ראויה אלא למי שמקדים ומנקה את עצמו מן החטא, וכנ"ל. זאת ועוד, שע"י זאת המלחמה שהיה משה רבינו אחראי, לנהל אותה באופן שבני ישראל יצליחו, השיג משה רבינו את חלקו ונחלתו בעולם הבא.

מקצת שבחו

יום ההילולא יט תמוז

חכם בן ציון אבא שאול נולד בירושלים בכ"ט בתמוז תרפ"ד (1924), בן בכור מחמישה עשר ילדים - עשר בנות וחמישה בנים, לרבנית בניה ולרב אליהו אבא שאול שעלה מפרס. בילדותו, גדל בשכונת שמואל הנביא והתחנך בתלמוד התורה 'בני ציון'. בגיל 11 עבר ללמוד בישיבת 'פורת יוסף', ולמד מפי הרבנים הגדולים חכם יעקב עדס, חכם צדקה חוצין וראש הישיבה חכם עזרא עטיה. החברותא שלו בלימודיו היה חכם עובדיה יוסף.

כשהגיע לפרקו, נישא להדסה מסעודה שרהבני, בתם של סול וחכם יוסף שהרבני, שהיה ראש ישיבת המקובלים 'אמת ושלום' והתגורר בשכונת בית ישראל שבירושלים. לזוג נולד בת, שנפטרה בילדותה, ובן בשם אליהו אבא שאול, שמכהן כיום כראש ישיבת 'אור לציון'.

חכם בן ציון אבא שאול, מסר שיעורים במקומות רבים, לתלמידי חכמים, לאברכים, לבחורי ישיבה, ולפשוטי העם- כל ציבור כפי כוחו. בשבתות, היה מוסר לפני תפילת מנחה שיעורים בהלכה שנים רבות בבית הכנסת 'אהל רחל' בירושלים, עד לימי חוליו. לימים התמנה, יחד עם הרב יהודה צדקה, לראש ישיבת 'פורת יוסף' והעמיד תלמידים הרבה, ומהם תלמידי חכמים בדורנו ומעיינים גדולים בעיון התלמוד. כמוהל, זכה להכניס אלפי ילדים בבריתו של אברהם אבינו, עד לשיתוק בידו שבו לקה בחמש עשרה שנותיו האחרונות.

חיבוריו כוללים סדרת ספרים שונים בשם זהה: 'אור לציון', והם כוללים: שו"ת ופסקים- ג' חלקים, חידושים על מסכתות יבמות, כתובות ושביעית, וכן ספר דברי מוסר והשקפה, 'זיכרון הדסה', שקרא רבינו על שם אשתו, מרת מסעודה הדסה אבא שאול ע"ה לזיכרון עולם.

בשנת תשמ"ג (1983) חלה ומאז סבל ייסורים קשים, ואף איבד מאור עיניו. בי"ט תמוז תשנ"ח (1998), נלקח לבית עולמו, ומנוחתו כבוד בבית החיים סנהדריה בירושלים.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net